

ZAKAZ
PEDAKOWANIA

RIS
JUDE-KOS

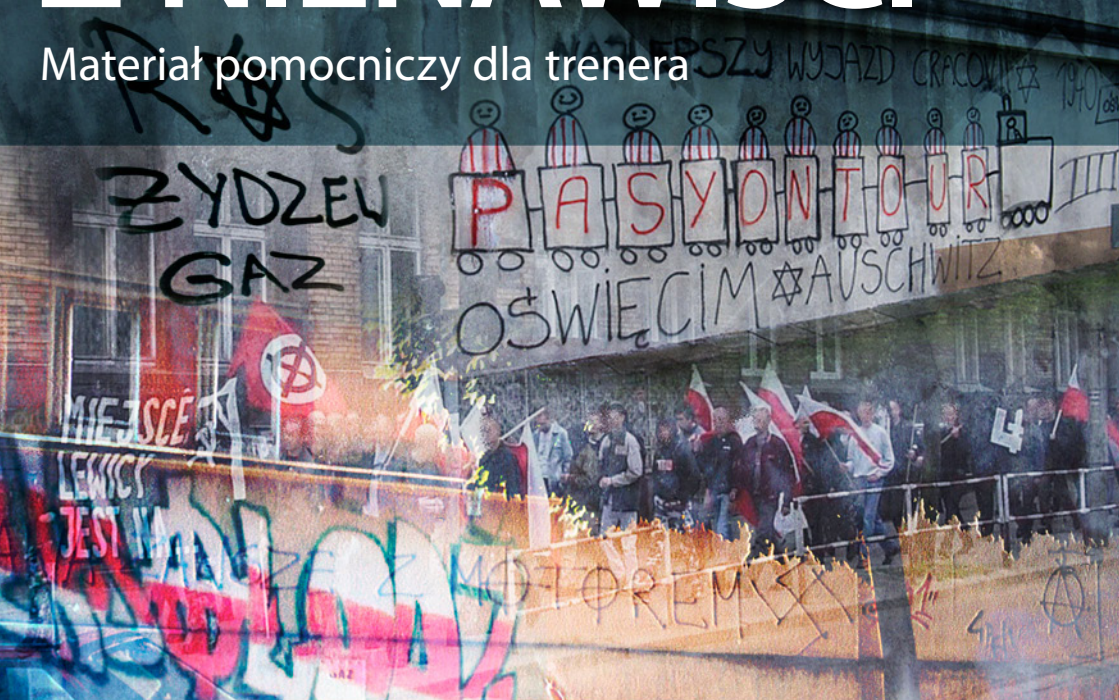
PRZESTĘPSTWA Z NIENAWIŚCI

Materiał pomocniczy dla trenera

ZYDZEW
GAZ

PASYONTOUR

OŚWIĘCIM AUSCHWITZ

PRZESTĘPSTWA Z NIENAWIŚCI

Materiał pomocniczy dla trenera

Opracowanie:

Marcin Wydra

Pełnomocnik Komendanta Głównego Policji ds. Ochrony Praw Człowieka KGP

Roman Rauhut

Szkoła Policji w Pile

Mariola Wołoszyn-Siemion

Wydział Psychologów Policyjnych BKiS KGP

Anna Malmon

Zespół Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii DKSiW MSWiA

Wirginia Prejs

Zespół Monitorowania Rasizmu i Ksenofobii DKSiW MSWiA

Specjalne podziękowania za materiały dla:

Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie

Pani **Edyty Petryny** z Prokuratury Generalnej,

Pana **Jacka Purskiego** ze Stowarzyszenia „Nigdy Więcej”.

Niniejsza publikacja powstała dzięki wsparciu finansowemu Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR). Zawarte w niej opinie i informacje nie są odzwierciedleniem polityki i stanowiska ODIHR.

SPIS TREŚCI:

Wprowadzenie	5
Część I. Wprowadzenie w problematykę przestępstw z nienawiści	7
Część II. Postępowanie Policji w przypadkach przestępstw z nienawiści	16
Część III. Materiały pomocnicze	25
1. Podłoże przestępstw z nienawiści	26
2. Podstawowe pojęcia	31
3. Skala problemu	33
4. Społeczne konsekwencje przestępstw z nienawiści	35
5. Sygnały wskazujące na przestępstwo z nienawiści	37
6. Charakterystyka sprawców przestępstw z nienawiści	39
7. Sposób działania sprawców – mowa nienawiści, symbole nienawiści	43
8. Ofiary przestępstw z nienawiści	47
9. Prawne aspekty przestępstw z nienawiści	49
10. Reakcja Policji na informację o zdarzeniu motywowane nienawiścią	58
11. Wskazówki do realizowanych procedur wykrywczych w sprawach o przestępstwa z nienawiści	60
12. Postępowanie z ofiarami	63
13. Budowanie skutecznego systemu prewencji	65
Część IV. Przykładowe casusy	69
Bibliografia	78
Symbole nienawiści	79

WPROWADZENIE

W ostatnich latach obserwowana jest ewolucja społeczeństwa polskiego w kierunku coraz większej różnorodności. Przybywa obcokrajowców osiedlających się czasowo lub na stałe w naszym kraju, a także grup społecznych wyróżniających się na tle ogółu inną rasą, narodowością, wyznaniem religijnym, niepełnosprawnością, orientacją seksualną czy innymi cechami widocznymi w ich wyglądzie i zachowaniu. Zjawisku temu sprzyja członkostwo Polski w Unii Europejskiej i w strefie Schengen oraz związany z tym swobodny przepływ osób w ramach Wspólnoty.

Policja również musi dostosować swoje działania do tej różnorodności i nowych wyzwań z tym związanych. Od kilku lat systematycznie rośnie liczba incydentów o charakterze przestępczym motywowanych uprzedzeniami i niechęcią do „innych” osób. Ma to bezpośredni związek z postawami rasistowskimi, ksenofobicznymi lub z innym rodzajem nietolerancji, których przykładów nie brak w życiu społecznym na co dzień. Ze względu na charakter tych zdarzeń oraz ich poważne, negatywne konsekwencje dla bezpieczeństwa i porządku w całym kraju, a także postrzeganie naszego kraju jako spełniającego standardy demokratycznego państwa prawa, konieczne jest przeciwdziałanie takim zdarzeniom, a w przypadku ich zaistnienia skuteczne ściganie ich sprawców i każdorazowe wnikliwe badanie motywów ich działania.

Tzw. „przestępstwa z nienawiści” to czyny przestępcze wymierzone w ludzi i ich mienie, w wyniku których ofiara, lokal, lub inny cel przestępstwa są dobierane ze względu na ich faktyczne bądź domniemane powiązanie, związek, przynależność, członkostwo lub udzielanie wsparcia grupie wyróżnionej na podstawie charakterystycznych cech wspólnych dla jej członków, takich jak faktyczna lub domniemana rasa, narodowość lub pochodzenie etniczne, język, kolor skóry, religia, płeć, wiek, niepełnosprawność fizyczna lub psychiczna, orientacja seksualna lub inne podobne cechy.

Ze względu na dużą społeczną szkodliwość tych czynów (nienawiść do danych grup może prowadzić do podziałów społecznych i zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego, a nawet bezpieczeństwa państwa), problematyka przestępstw z nienawiści pozostaje w zainteresowaniu i jest monitorowana przez szereg instytucji europejskich, takich jak: Agencja Praw Podstawowych UE czy Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR).

Ta ostatnia instytucja, we współpracy z policyjnymi ekspertami z sześciu krajów należących do OBWE, stworzyła program szkoleniowy dla funkcjonariuszy porządku publicznego, którego tematem jest zwalczanie przestępstw z nienawiści.

W 2006 roku Polska zobowiązała się do wdrożenia tego programu, a koordynacją całości przedsięwzięcia zajmuje się MSWiA.

Program ten, początkowo stworzony, opracowany i prowadzony przez funkcjonariuszy Policji dla funkcjonariuszy Policji, został rozwinięty i obecnie obejmuje też szkolenia dla prokuratorów i sędziów.

Polska Policja, co roku przygotowuje dane na temat stanu zagrożenia przestępczością

związaną z uprzedzeniami w Polsce (raport Raxen) do raportu Agencji Praw Podstawowych UE. Przygotowywane są dane statystyczne dotyczące tego rodzaju przestępstw wraz z krótkim opisem poszczególnych czynów oraz przedsięwzięć jakie podejmuje Policja w celu przeciwdziałania i wykrywania takich przestępstw.

Ponadto, w zaleceniach międzynarodowych instytucji praw człowieka (Komitetu Przeciwko Torturom (CAT), Komisarza Praw Człowieka Rady Europy) skierowanych do Rządu RP, znajdują się również zalecenia dotyczące problematyki przestępstw z nienawiści i dyskryminacji.

Mając to na uwadze, Komendant Główny Policji podjął decyzję o wprowadzeniu do realizacji w Policji programu szkoleniowego w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przestępstw z nienawiści.

Realizacja tego programu przewidziana jest w dwu etapach. Pierwszy etap obejmuje szkolenia centralne dla trenerów, którzy następnie - w drugim etapie - przeprowadzą szkolenia dla policjantów w jednostkach terenowych w ramach lokalnego doskonalenia zawodowego.

Szkolenie centralne będzie prowadzone w formie 5-dniowego kursu specjalistycznego realizowanego w CSP w Legionowie.

Drugi etap szkolenia, przewiduje cykl jednodniowych szkoleń realizowanych w jednostkach terenowych Policji dla policjantów, którzy ze względu na charakter wykonywanych zadań mają bezpośredni wpływ na postępowanie Policji w reakcji na czyny przestępcze, w których zachodzi uzasadnione prawdopodobieństwo, że zostały popełnione z pobudek nienawiści do danej grupy społecznej. Chodzi szczególnie o policjantów służby kryminalnej w zakresie prawidłowego rozpoznawania (kwalifikowania) tego typu przestępstw oraz prowadzenia procesu wykrywczego i gromadzenia dowodów w ramach prowadzonych postępowań przygotowawczych w celu skutecznego ścigania ich sprawców, jak również o policjantów służby prewencji (dyżurni, dzielnicowi, policjanci służb patrolowych), którzy w dużej mierze pierwsi stykają się z informacją o takich zdarzeniach lub też nierzadko są ich świadkami, np. w trakcie dyżuru interwencyjnego, służby patrolowej (obchodowej) czy w trakcie zabezpieczania imprez masowych (szczególnie sportowych).

CZĘŚĆ I

WPROWADZENIE W PROBLEMATYKĘ PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

CELE ZAJĘĆ

Celami tej części szkolenia są:

1. Wyjaśnienie, co leży u podłoża przestępstw z nienawiści oraz uwrażliwienie słuchaczy na problematykę dyskryminacji w aspekcie postrzegania samego siebie, tożsamości grupowej i postrzegania innych, a także uświadomienie wpływu uprzedzeń i stereotypów na zachowania i działania ludzi.
2. Wyjaśnienie, czym charakteryzuje się przestępstwo z nienawiści, a czym incydent motywowany uprzedzeniami.
3. Przedstawienie skali przestępstw z nienawiści oraz konsekwencji społecznych tych przestępstw.
4. Wskazanie sygnałów, których wystąpienie może wskazywać na to, że mamy do czynienia z przestępstwem z nienawiści.
5. Charakterystyka sprawców przestępstw z nienawiści i grup przestępczych w aspekcie motywu, doboru ofiary oraz miejsca i sposobu ich działania.
6. Omówienie sposobu działania sprawców, w tym mowy nienawiści i symboliki, jaką posługują się sprawcy.
7. Scharakteryzowanie grup szczególnie narażonych na przestępstwa z nienawiści oraz omówienie typowych reakcji emocjonalnych i zmian w zachowaniu ofiary na skutek przestępstwa.

OCZEKIWANIA WOBEC UCZESTNIKÓW SZKOLENIA

Po zrealizowaniu tematu słuchacz powinien potrafić:

- wyjaśnić zjawiska, które leżą u podstaw przestępstw z nienawiści,
- wymienić i scharakteryzować elementy przestępstwa z nienawiści oraz incydentu motywowanego uprzedzeniami i odróżnić je, podając przykłady,
- wskazać i omówić konsekwencje społeczne przestępstw z nienawiści oraz potencjalne skutki bagatelizowania zdarzeń motywowanych uprzedzeniami i nienawiścią,
- wymienić sygnały, które mogą świadczyć, że mamy do czynienia z przestępstwem z nienawiści,
- scharakteryzować indywidualnych i grupowych sprawców przestępstw z nienawiści,
- omówić najczęściej spotykane sposoby działania sprawców,
- wyjaśnić istotę mowy nienawiści oraz rozpoznać znaczenie symboliki nienawiści,
- wymienić grupy ryzyka najbardziej narażone na ataki motywowane nienawiścią oraz typowe zachowania i reakcje ofiary takich czynów.

ZAGADNIENIE 1

PODŁOŻE PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

Zakres tematyczny

Główne teorie tłumaczące powstawanie i istnienie stereotypów i uprzedzeń oraz ich związek z przestępstwami z nienawiści.

Współczesne metody zwalczania szkodliwych uprzedzeń, stereotypów oraz dyskryminacji. Wyjaśnienie zjawisk leżących u podłoża przestępstw z nienawiści.

Cel zajęć

- Znajomość teorii tłumaczących genezę przestępstw z nienawiści.
- Zrozumienie mechanizmów przekładania się nienawiści i uprzedzeń na akty przestępcze.
- Zrozumienie powodów, dla których w społeczeństwach utrzymują się dyskryminujące postawy.
- Zrozumienie sposobu, w jaki przemoc motywowana nienawiścią może zostać sprowokowana przez konkretne okoliczności oraz jak temu przeciwdziałać.
- Wskazanie sposobów likwidowania uprzedzeń.

Wskazówki do realizacji

Wskazane jest, aby w miarę możliwości, zajęcia rozpocząć ćwiczeniem mającym na celu uwrażliwienie słuchaczy na problematykę dyskryminacji w aspekcie postrzegania samego siebie, tożsamości grupowej i postrzegania innych oraz uświadomienie wpływu uprzedzeń i stereotypów na zachowania i działania ludzi. Na podstawie przeprowadzonych ćwiczeń, wypracuj ze słuchaczami definicje pojęć: stereotypy, uprzedzenia, rasizm, dyskryminacja, antysemityzm, nietolerancja, ksenofobia. Podkreśl, że te zjawiska są najczęściej podłożem ataków motywowanych nienawiścią.

ZAGADNIENIE 2

PODSTAWOWE POJĘCIA

Zakres tematyczny

Pojęcie przestępstwa z nienawiści i incydentu motywowanego uprzedzeniami.

Cel zajęć

- Znajomość i rozumienie pojęcia przestępstwa z nienawiści oraz incydentu motywowanego uprzedzeniami.
 - Znajomość elementów wyróżniających przestępstwa z nienawiści w porównaniu do innych przestępstw.
 - Umiejętność odróżniania na przykładach przestępstwa z nienawiści od incydentu motywowanego uprzedzeniami.
 - Uświadomienie powodów, dla których ważne jest traktowanie przestępstw z nienawiści w sposób szczególny.
-

Wskazówki do realizacji

W oparciu o prezentację przedstaw pojęcia: przestępstwa z nienawiści, incydenty motywowane uprzedzeniami. Bazując na definicjach ODIHR (Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE) wykaż ich uniwersalny charakter. Posługując się przykładami, wyjaśnij różnice istotne dla ich rozpoznawania. Przecwicz ze słuchaczami na przykładach umiejętność definiowania przestępstwa z nienawiści. Wyjaśnij dlaczego przestępstwa z nienawiści powinny być traktowane w szczególny sposób.

UWAGA: To zagadnienie ma decydujący wpływ na dalszy przebieg szkolenia. Zrozumienie przez uczestników istoty przestępstwa z nienawiści stanowi niezbędną podstawę do realizacji kolejnych zagadnień.

ZAGADNIENIE 3

SKALA PROBLEMU ORAZ SPOŁECZNE KONSEKWENCJE PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

Zakres tematyczny

Statystyki przestępstw z nienawiści w kraju i za granicą. Różnice w danych statystycznych w kraju i za granicą.

Negatywne konsekwencje przestępstw z nienawiści dla poszczególnych grup i całego społeczeństwa. Skutki bagatelizowania takich zdarzeń i eskalacji zjawiska.

Cel zajęć

- Znajomość statystyk dotyczących przestępstw z nienawiści dla Europy, Polski oraz województwa skąd pochodzi uczestnik szkolenia.
- Znajomość działania mechanizmu „samosprawdzającej się przepowiedni”.
- Znajomość wpływu podstawowych mechanizmów społecznych na powstawanie przestępstw z nienawiści.
- Umiejętność analizy zjawisk pod kątem ich wpływu na życie społeczne.

Wskazówki do realizacji

Przedstaw rozmiary przestępstw, posługując się danymi z różnych krajów oraz danymi. Zinterpretuj przyczynny dysproporcji między skalą zjawiska podkreślając wielkość ciemnej liczby zdarzeń w Polsce. Przedyskutuj ze słuchaczami następstwa przestępstw na funkcjonowanie grupy ryzyka.

Omów wpływ tych przestępstw na przewartościowanie postaw społecznych. Zwróć uwagę słuchaczy na konsekwencje bagatelizowania incydentów motywowanych uprzedzeniami.

ZAGADNIENIE 4

SYGNAŁY WSKAZUJĄCE NA PRZESTĘPSTWO Z NIENAWIŚCI

Zakres tematyczny	Cechy charakterystyczne wskazujące, że mamy do czynienia z przestępstwem z nienawiści przy uwzględnieniu podmiotu, przedmiotu, strony podmiotowej i przedmiotowej przestępstwa.
Cel zajęć	Wskazanie i omówienie przesłanek do wnioskowania, że mamy do czynienia z przestępstwem z nienawiści.
Wskazówki do realizacji	Scharakteryzuj sygnały wskazujące na prawdopodobieństwo, że mamy do czynienia z przestępstwem z nienawiści.

ZAGADNIENIE 5

CHARAKTERYSTYKA SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

Zakres tematyczny

Różne typy przestępców i motywów nimi kierujących. Różne typy grup przestępczych. Mechanizm wzmacniania agresji w grupie. Psychologia tłumu.

Cel zajęć

- Kształcenie umiejętności rozróżniania motywów i sposobów działania różnych typów przestępców motywowanych nienawiścią.
- Zrozumienie fenomenu zorganizowanych grup przestępczych kierujących się nienawiścią.
- Znajomość wybranych grup przestępczych tego typu działających w Polsce.
- Rozpoznawanie na podstawie śladów pozostawionych na miejscu przestępstwa udziału grupy przestępczej.

Wskazówki do realizacji

Dokonaj klasyfikacji sprawców przestępstw. Przedstaw cechy grup przestępczych w aspekcie etapów ich tworzenia.

ZAGADNIENIE 6

SPOSÓB DZIAŁANIA SPRAWCÓW – MOWA NIENAWIŚCI, SYMBOLE NIENAWIŚCI

Zakres tematyczny

Modus operandi sprawców przestępstw z nienawiści. Mowa nienawiści i symbolika wykorzystywane przez osoby i grupy propagujące nietolerancję.

Cel zajęć

- Umiejętność zidentyfikowania typu przestępcy na podstawie graffiti.
- Świadomość istnienia muzyki propagującej nienawiść i jej rodzajów oraz wiedza o wpływie, jaki wywiera na odbiorców.
- Znajomość typów przestępczości z nienawiści popełnianej w Internecie.
- Świadomość znaczenia symboliki dla przestępców kierujących się nienawiścią oraz dla ich ofiar.
- Znajomość symboli wykorzystywanych przez środowiska przestępcze.

Wskazówki do realizacji

Wspólnie z grupą wypracuj przykłady typowych dla nienawiści sposobów działania ich sprawców. Zmierzaj do uwzględnienia wymienionej typologii: obelgi, zniewaga, agresywne zachowania, wyzwiska, obraźliwe e-maile, obraźliwe telefony, obraźliwe sms-y, przemoc fizyczna, nękanie, zastraszanie, wandalizm, podpalenia, kradzież, graffiti, nadużycia seksualne.

Posługując się przekazem multimedialnym, przedstaw przejawy mowy nienawiści w aspekcie symboliki graficznej, symboliki liczb i liter. Uwzględnij również znaczenie symboliki werbalnej, ubioru, gestykulacji i specyficznych precjozów. Podkreśl znaczenie rozpoznawania wymienionej symboliki dla właściwego przeciwdziałania i zwalczania przestępczości z nienawiści.

ZAGADNIENIE 7

OFIARY PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCIĄ

Zakres tematyczny

Grupy ryzyka szczególnie narażone na przestępstwa z nienawiści. Typowe reakcje emocjonalne i zmiany zachowania ofiary ataku motywowanego nienawiścią.

Cel zajęć

- Identyfikacja grup szczególnie podatnych na ataki osób kierujących się nienawiścią.
- Zapoznanie z sytuacją psychologiczną i społeczną ofiary ataku motywowanego nienawiścią.

Wskazówki do realizacji

Określ, wspólnie ze słuchaczami, kto najczęściej staje się ofiarą przestępstwa z nienawiści. Podkreśl, że ofiarą tego rodzaju przestępstw może stać się nie tylko indywidualna osoba, ale też określona grupa.

Przedstaw typowe reakcje emocjonalne ofiary, np. gniew, lęk o siebie, o bliskich, przygnębienie, smutek, bezsilność, podejrzliwość.

Wskaż na zmiany zachowania ofiary, np.: izolacja, zmniejszenie aktywności społecznej, podjęcie działań mających zapewnić bezpieczeństwo (poruszanie się w grupie, dodatkowe zabezpieczenia mieszkania, omijanie niektórych miejsc, środków transportu, wprowadzanie nowych reguł zachowania dzieci, członków rodziny, itp.), podjęcie działań odwetowych, zmiana miejsca zamieszkania w kraju, emigracja.

CZĘŚĆ II

POSTĘPOWANIE POLICJI W PRZYPADKACH PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

CELE ZAJĘĆ

Celami tej części szkolenia są:

1. Omówienie prawnych aspektów przestępstw z nienawiści na podstawie krajowego porządku prawnego w tym zakresie, a także regulacji międzynarodowych.
2. Ćwiczenie umiejętności właściwego kwalifikowania prawnego zdarzeń motywowanych nienawiścią i wskazanie na najczęstsze błędy w tym zakresie.
3. Wskazanie, jaka powinna być prawidłowa reakcja Policji na informację o zdarzeniu motywowanym nienawiścią.
4. Omówienie specyfiki procesu wykrywczego w sprawach o przestępstwa oraz sformułowanie wskazówek pomocnych do wykrycia sprawców i zgromadzenia odpowiedniego materiału dowodowego.
5. Omówienie zasad, jakimi powinni kierować się funkcjonariusze Policji przy postępowaniu z ofiarami przestępstw.
6. Wskazanie i scharakteryzowanie sposobów zapobiegania przestępstwom oraz budowania skutecznych programów prewencyjnych w oparciu o partnerstwo Policji z innymi podmiotami.

OCZEKIWANIA WOBEC UCZESTNIKÓW SZKOLENIA

Po zrealizowaniu tematu słuchacz powinien potrafić:

- wymienić źródła przepisów prawnych (krajowych i międzynarodowych) odnoszących się w sposób pośredni lub bezpośredni do przestępstw z nienawiści,
- posługiwać się przepisami karnymi i właściwie kwalifikować dane zdarzenie jako przestępstwo z nienawiści,
- wymienić najczęstsze błędy w kwalifikowaniu prawnym zdarzeń motywowanych nienawiścią,
- wymienić źródła informacji o zdarzeniach motywowanych nienawiścią oraz wskazać sytuacje, które powinny wywołać reakcję ze strony organów ścigania,
- wyjaśnić specyfikę procesu dochodzeniowego w sprawach o przestępstwa z nienawiści,
- wymienić i scharakteryzować dyrektywy mające na celu skuteczne wykrywanie przestępstw z nienawiści oraz wyjaśnić znaczenie wymiany informacji i współdziałania pomiędzy służbami pionów prewencji i kryminalnego,
- wymienić i omówić zasady postępowania z ofiarami zdarzeń motywowanych nienawiścią, a także powody, dla których ofiary nie zgłaszają popełnienia przestępstw z nienawiści,
- być w stanie odpowiednio przeprowadzić rozmowę z osobą (ofiara lub świadkiem) zgłaszającą przestępstwo z nienawiści,

- omówić sposoby zapobiegania przestępstwom z nienawiści oraz przydatność filozofii community policing budowania polityki współpracy Policji ze społecznościami lokalnymi, a w szczególności z grupami najbardziej zagrożonymi w tym zakresie,
- wskazać potencjalne podmioty (obecne na danym terenie), z którymi współpraca byłaby szczególnie cenna w kontekście zapobiegania i zwalczania przestępstw z nienawiści.

ZAGADNIENIE 1

PRAWNE ASPEKTY PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

Zakres tematyczny

Międzynarodowe i krajowe regulacje prawne dotyczące bezpośrednio lub pośrednio zjawiska przestępczości z nienawiści.

Cel zajęć

Zapoznanie z krajowymi i międzynarodowymi przepisami prawnymi (w szczególności karnymi) odnoszącymi się do przestępstw z nienawiści.

Wskazówki do realizacji

Przedstaw i omów w zarysie regulacje międzynarodowe stworzone przez ONZ, Radę Europy i Unię Europejską dotyczące problematyki przestępstw z nienawiści.

Omów ogólnie przepisy Konstytucji RP (art. 13, 30, 32, 35).

Posługując się źródłami prawa krajowego, słuchacze dokonają interpretacji przepisów karnych, których znamiona przestępstwa wskazują na charakter zdarzenia motywowanego nienawiścią: art. 118, 119, 194, 195, 196, 256, 257 kk, art. 55 Ustawy o IPN oraz innych przepisów kodeksu karnego, które przy uwzględnieniu motywacji sprawców stanowią podstawę kwalifikacji czynów motywowanych nienawiścią (art. 148, 212, 216, 254, 258, 260, 262, 288 kk przy uwzględnieniu art. 53 § 2 kk). Wskaż w zarysie inne instrumenty prawne pozwalające na podjęcie działań w odpowiedzi na przestępstwa z nienawiści: prawo cywilne (powództwo o ochronę dóbr osobistych, sprawy konsumenckie, sprawy dyskryminacyjne), prawo pracy (zakaz dyskryminacji w miejscu pracy), ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych (zakaz dyskryminacji ze względu na przynależność do mniejszości).

ZAGADNIENIE 2

KWALIFIKACJA ZDARZEŃ MOTYWOWANYCH NIENAWIŚCIĄ

Zakres tematyczny

Kwalifikowanie wybranych rzeczywistych zdarzeń na podstawie przepisów prawa krajowego.

Cel zajęć

- Ćwiczenie umiejętności stosowania krajowych przepisów prawnych w kwalifikowaniu zdarzeń motywowanych nienawiścią
 - Wskazanie błędów w kwalifikowaniu zdarzeń motywowanych nienawiścią
-

Wskazówki do realizacji

Przeprowadź ćwiczenia, w ramach których słuchacze kwalifikują wybrane sytuacje na podstawie krajowych przepisów prawnych.

Podkreśl, że jeżeli zdarzenie nie stanowi przestępstwa ani wykroczenia, należy je zakwalifikować jako incydent z nienawiści.

W oparciu o przykłady wymień najczęstsze błędy w kwalifikowaniu zdarzeń jako przestępstwa z nienawiści.

ZAGADNIENIE 3

REAKCJA POLICJI NA INFORMACJĘ O ZDARZENIU MOTYWOWANYM NIENAWIŚCIĄ

Zakres tematyczny

Obowiązki Policji w reakcji na informację o zdarzeniu motywowanym nienawiścią

Cel zajęć

- Zrozumienie znaczenia profesjonalnej reakcji Policji na informację o przestępstwie z nienawiści.
- Umiejętność interpretacji i zastosowania właściwych przepisów prawnych w przypadkach wystąpienia przestępstwa z nienawiści.
- Umiejętność identyfikacji kluczowych elementów przestępstwa z nienawiści, także pod względem przyszłego śledztwa.

Wskazówki do realizacji

Zainicjuj dyskusję na temat źródeł informacji (zgłoszenie przez ofiarę lub inny podmiot, publikacje, Internet, informacje własne) o zdarzeniach o charakterze dyskryminacyjnym oraz o możliwościach reagowania w tych sytuacjach i obowiązkach policjanta wynikających z przepisów.

Za pomocą pokazu multimedialnego przedstaw sytuacje (fotografie, grafiki, napisy, symbole, itp.), które powinny wywołać reakcję ze strony organów ścigania.

Omów potencjalne problemy z właściwym reagowaniem na przejawy lub informacje o zdarzeniach motywowanych nienawiścią.

ZAGADNIENIE 4

WSKAZÓWKI DO REALIZOWANYCH PROCEDUR WYKRYWCZYCH W SPRAWACH O PRZESTĘPSTWA Z NIENAWIŚCI

Zakres tematyczny

Realizacja procesu wykrywczego w sprawach o przestępstwa z nienawiści. Specyfika gromadzenia materiału dowodowego w takich sprawach. Znaczenie wymiany informacji i współdziałanie pomiędzy służbami pionów prewencji i kryminalnego.

Cel zajęć

- Zapoznanie ze specyfiką realizacji procesu wykrywczego w sprawach o przestępstwa z nienawiści.
- Dyrektywy mające na celu skuteczne wykrywanie przestępstw z nienawiści i właściwe gromadzenie materiału dowodowego.

Wskazówki do realizacji

Wspólnie ze słuchaczami wypracuj dyrektywy mające na celu skuteczne wykrywanie przestępstw z nienawiści.

W oparciu o przykłady wskaż najbardziej efektywne sposoby działania Policji w takich sprawach. Wskaż możliwości zabezpieczenia śladów kryminalistycznych w zależności od sposobu działania sprawcy.

ZAGADNIENIE 5

POSTĘPOWANIE Z OFIARAMI

Zakres tematyczny

Zasady postępowania z ofiarą zdarzeń motywowanych nienawiścią. Informacje pomocne podczas przesłuchania. Powody, dla których ofiary nie zgłaszają popełnienia przestępstw z nienawiści.

Cel zajęć

- Umiejętność wykorzystania wiedzy na temat skutków przestępstw z nienawiści dla zwiększenia skuteczności pomocy świadczonej ofiarom.
- Zrozumienie roli i odpowiedzialności Policji w reagowaniu i zwalczaniu przestępstw z nienawiści w kontekście skutków przestępstwa dla ofiary i grupy, z której pochodzi.
- Umiejętność oszacowania skutków przestępstwa z nienawiści dla ofiary i świadka.

Wskazówki do realizacji

Na podstawie prezentacji multimedialnej przedstaw i omów zasady postępowania z ofiarą zdarzeń z nienawiści.

Omów jak powinien zachowywać się funkcjonariusz Policji w kontakcie z ofiarą przestępstwa z nienawiści. Zwróć uwagę na informacje pomocne podczas przesłuchania.

Wskaż na powody, dla których ofiary nie zgłaszają popełnienia przestępstw z nienawiści.

Zwróć uwagę, wykazując na przykładach, że ofiara może wykorzystywać zdarzenia dla celów nie zawsze zgodnych z celami procesu.

ZAGADNIENIE 6

BUDOWANIE SKUTECZNEGO SYSTEMU PREWENCJI

Zakres tematyczny

Realizacja filozofii tzw. community policing, czyli polityki współpracy ze społecznością lokalną (a w szczególności z grupami najbardziej zagrożonymi) w zapobieganiu zjawisku przestępczości z nienawiści. Zasady budowania partnerstwa ze społecznością lokalną. Współpraca Policji z innymi podmiotami.

Cel zajęć

- Poznanie zasad budowania skutecznych programów prewencyjnych.
- Znajomość wyspecjalizowanych organizacji pozarządowych i ich roli w społeczeństwie obywatelskim.
- Umiejętność angażowania organizacji pozarządowych do współpracy z Policją.
- Umiejętność nawiązywania i podtrzymywania przez Policję współpracy ze społecznością lokalną.

Wskazówki do realizacji

Wyjaśnij istotę filozofii community policing oraz możliwości jej zastosowania w zapobieganiu przestępstwom z nienawiści. Podkreśl znaczenie rozpoznania osób, miejsc i zjawisk do skutecznego zapobiegania przestępstwom z nienawiści oraz ujawniania i ścigania ich sprawców.

Wskaż działania mające znaczenie dla budowania skutecznego systemu prewencji. Wymień potencjalnych partnerów Policji w budowaniu systemu zapobiegania i zwalczania tego zjawiska.

CZĘŚĆ III

MATERIAŁY POMOCNICZE

I. WPROWADZENIE W PROBLEMATYKĘ PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

PODŁOŻE PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

UPRZEDZENIE, STEREOTYP, DISKRYMINACJA – WYJAŚNIENIE POJĘĆ

U podłoża przestępstw z nienawiści leżą uprzedzenia.

Uprzedzenie jest to negatywna postawa w stosunku do członków jakiejś grupy spowodowana wyłącznie ich przynależnością do tejże grupy.

Jak każda postawa, uprzedzenie złożone jest z trzech elementów: poznawczego, emocjonalnego i behawioralnego.

1. Elementem poznawczym jest w tym wypadku **stereotyp**, czyli zbiór sądów dotyczący grupy osób wyodrębnionych z uwagi na łatwo zauważalną cechę określającą ich społeczną tożsamość. Charakterystyczne dla stereotypu jest jego nadmierne uproszczenie i generalizacja, czego efektem jest przypisywanie tego samego zestawu cech wszystkim członkom grupy („oni wszyscy są tacy sami”). Dodatkowo stereotyp jest niepodatny na zmiany, społecznie podzielany (taki sam zestaw poglądów występuje u dużej liczby osób), a często nasycony wartościowaniem (np. stereotypizowana grupa uważana jest za gorszą od pozostałych).
2. Element emocjonalny: negatywne emocje. Z uwagi na rodzaj tych emocji uprzedzenia możemy podzielić na:
 - **awersyjne** – oparte na lęku, nienawiści, prowadzące do unikania bezpośredniego kontaktu z przedstawicielami danej grupy oraz do przypisywania tej grupie demonicznych właściwości i ukrytych intencji, organizowania spisków, itp.;
 - **dominatywne** – na bazie pogardy, przekonania o własnej wyższości nad innymi, prowadzące do postrzegania grupy której dotyczą jako słabej, jako źródła dyskomfortu i przykrości, a także do atakowania stygmatyzowanej grupy i traktowania jej jak „kozła ofiarnego”;
 - **wewnętrznie sprzeczne** - podziw dla grupy, przekonanie o jej niezwykłości, walorach i cechach pozytywnych połączone z antypatią, niechęcią, zazdrością, rywalizacją;
3. Element behawioralny, czyli wypływające z dwóch poprzednich elementów zachowanie. W wypadku uprzedzeń elementem behawioralnym jest **diskryminacja**, czyli wrogie lub niesprawiedliwe zachowanie (w skrajnej postaci - przemoc) w stosunku do członków stereotypizowanej grupy (wyróżnionej ze względu na jakąś charakterystyczną cechę) spowodowane wyłącznie tym, że do tej grupy należą.

Przykład uprzedzenia:

„Nienawidzę Romów (element emocjonalny), bo wszyscy Romowie kradną (element poznawczy), więc gdy tylko widzę Roma obrzucam go wyzwiskami (element behawioralny)”.

Najsilniejszy wpływ na zachowanie ma w konstrukcji uprzedzenia element emocjonalny i to do tego stopnia, iż niektóre uprzedzenia są w ogóle pozbawione elementu poznawczego, czyli brak jest jakiegokolwiek uzasadnienia negatywnych emocji odczuwanych w stosunku do określonej grupy.

Przykład:

„Nienawidzę Romów (element emocjonalny), bo nienawidzę i już, więc gdy tylko widzę Roma obrzucam go wyzwiskami (element behawioralny)”.

GENEZA STEREOTYPÓW I UPREDZEŃ

Zarówno stereotypów jak i uprzedzeń już istniejących uczymy się od naszego otoczenia społecznego. Są nam one przekazywane już w dzieciństwie przez osoby, wśród których dorastamy. Funkcjonują często jako normy grupowe w grupie społecznej, do której przynależymy. Istotnym przekaznikiem stereotypów jest także język poprzez wyrażenia nasycone stereotypizującymi treściami, jak np. „ocyganić”, „oszwabić”.

Jeśli chodzi natomiast o powstawanie nowych stereotypów jako przyczynę podaje się zjawisko kategoryzacji społecznej. Zjawisko to związane jest z klasyfikowaniem ludzi – przydzielaniem ich do poszczególnych „typów ludzkich” istniejących w umyśle postrzegającego. Mechanizm ten znaczenie ułatwia postrzeganie innych – dzięki niemu nie musimy „uczyć się od nowa” każdej nowo spotkanej osoby tylko, poprzez kategoryzację, przypisujemy jej już gotowy zestaw cech. Z mechanizmu kategoryzacji wypływają następujące konsekwencje:

- postrzegamy członków należących do tej samej grupy jako podobnych do siebie, zaś członków należących do różnych grup jako różnych od siebie;
- jeśli sami należymy do jednej z wyróżnionych grup, dostrzegamy różnice pomiędzy członkami swojej grupy i o każdym z nich myślimy jak o indywidualnej osobie, natomiast członków grupy obcej uważamy za bardzo do siebie podobnych i postrzegamy ich poprzez pryzmat grupy, do której należą, nie zaś jako indywidualne osoby (efekt jednorodności grupy obcej);
- faworyzowanie grupy własnej i deprecjacja grupy obcej. Podłożem tego mechanizmu jest chęć podniesienia samooceny - mamy tendencję do uznawania za lepszych członków własnej grupy, gdyż dzięki temu sami też jesteśmy lepsi. Mechanizm ten dodatkowo nasila się wtedy, gdy nasza indywidualna samoocena jest z jakiegoś powodu zagrożona.

W ten sposób kształtuje się pogląd, że „oni wszyscy są tacy sami i są od nas gorsi”. Dodatkowo, na poziomie języka, istnieje zjawisko asymetrii przy opisywaniu zachowań grupy swojej i obcej. Zachowania zgodne z oczekiwaniami opisuje się w kategoriach

abstrakcyjnych, gdyż uważa się je za cechę stałą, typową, zaś zachowania niezgodne, nieoczekiwane lub zaskakujące uważa się za krótkotrwałe i nietypowe. Ponieważ własną faworyzuje się grupę swoją a deprecjonuje cudzą, zachowania pozytywne grupy własnej określa się w kategoriach abstrakcyjnych („my jesteśmy życzliwi, altruistyczni”), zaś grupy cudzej – w kategoriach incydentalnych („oni udzielają pomocy”). Odwrotnie jest natomiast w wypadku zachowań negatywnych – dla grupy własnej są one opisywane w kategoriach incydentalnych („wyrządziliśmy komuś krzywdę”), a dla cudzej – abstrakcyjnych („oni są agresywni”).

Innym mechanizmem mającym istotny wpływ na powstawanie stereotypów jest błąd atrybucji polegający na naszej tendencji do upatrywania przyczyn danego zachowania w cechach osobowości przy jednoczesnym niedocenianiu wpływu czynników sytuacyjnych.

Stereotypy dodatkowo utrwalają się dzięki mechanizmowi samospełniającego się proctwa: oczekiwania (błędne) postrzegających wpływają na to, jak traktują oni osoby postrzegane, w odpowiedzi zaś osoby postrzegane reagują na to traktowanie zachowaniem, które potwierdza oczekiwania.

Powstawanie uprzedzeń wyjaśniają teorie rzeczywistego konfliktu interesów i przeniesienia agresji. Teoria rzeczywistego konfliktu interesów zakłada, że stereotypy powstają wtedy, gdy różne grupy muszą rywalizować o trudno dostępne dobra. Przekonanie o wyższości moralnej własnej grupy, a równocześnie silnie negatywne sądy na temat pozostałych grup wzmocniają własną pozycję, podnoszą komfort psychiczny i ułatwiają osiągnięcie zwycięstwa. Teoria powyższa nie wyjaśnia jednak, dlaczego uprzedzenia powstają także w sytuacji, gdy brak jest rywalizacji z inną grupą.

Teoria przeniesienia agresji zakłada, że w sytuacji, gdy ludzie nie mogą skierować swojej agresji na rzeczywistego sprawcę trudnej sytuacji, w jakiej się znaleźli, gdyż jest on abstrakcyjny, nieznan lub zbyt silny, przenoszą ją na grupy mniejszościowe, które tym samym pełnią rolę „kozła ofiarnego”. Z tą teorią związany jest tzw. stereotyp spiskowy, polegający na traktowaniu grupy obcej jako pojedynczego bytu intencjonalnego, który za pomocą skrytych i podstępnych, ale zorganizowanych działań, dąży do przejęcia władzy nad naszą grupą albo w ogóle nad światem. W Polsce istnieje silny stereotyp spiskowy w stosunku do Żydów.

FUNKCJE STEREOTYPÓW:

Aby poradzić sobie z ogromną ilością napływających informacji, mózg ludzki przy postrzeganiu świata, w tym również innych ludzi, posługuje się gotowymi schematami. Takie schematy poznawcze są to określone i stałe zestawy cech, które przypisuje się poszczególnym typom osób. Niezwykle upraszczają one proces percepcji, gdyż dzięki nim, spotykając nową osobę, możemy z góry przypisać jej określony zestaw cech po tym jak zakwalifikujemy ją do określonego typu osób. Dzięki temu możliwe jest szybkie sformułowanie wstępnego sądu na temat osoby nawet, gdy mamy na jej temat bardzo skąpą ilość informacji. Schematy upraszczają również inne procesy poznawcze – zapamiętując, bądź przypominając sobie informacje na czyjs temat wystarczy, iż zapamiętamy lub

przypomnimy sobie kategorię do jakiej kogoś zaklasyfikowaliśmy, gdyż dotyczący go zestaw cech jest w naszym umyśle ściśle z tą kategorią związany. Schematy dają nam też wskazówki jak interpretować niejednoznaczne informacje, zaś przetwarzanie informacji powiązanych ze schematem jest automatyczne, co pozwala nam na równoczesne poświęcenie uwagi na inne sprawy. Jednakże, jeśli schemat poznawczy zawiera błędy, jest nadmiernie uproszczony i nie podlega już dalszej weryfikacji, choć powinien być jedynie wstępnym osądem, przestaje on być zjawiskiem pozytywnym. Do takich właśnie schematów poznawczych należą stereotypy. Choć, jak wszystkie schematy, upraszczają one postrzeganie, równocześnie prowadzą do powstawania błędnych sądów o ludziach, co w konsekwencji może prowadzić do dyskryminacji i zaostrzenia konfliktów społecznych.

LIKwidOWANIE STEREOtypÓW I UPREDZEŃ:

Likwidacja uprzedzeń jest bardzo trudna. Po pierwsze, ze względu na silny element emocjonalny – tam gdzie w grę wchodzi emocje, racjonalne argumenty tracą siłę oddziaływania. Po drugie, ze względu na właściwości funkcjonowania pod wpływem uprzedzeń: osoba uprzedzona interpretuje nowe informacje tak, aby były one zgodne ze stereotypem, zaś informacji z nim niezgodnych albo nie dostrzega albo przeinacza ich sens tak by ostatecznie potwierdzały stereotyp.

Likwidowanie uprzedzeń jest jednak możliwe. Istnieje, w związku z tym, kilka hipotez:

- hipoteza kontaktu: kontakty z grupą obcą doprowadzają do likwidacji stereotypów i uprzedzeń. U podłoża tej hipotezy leży pogląd, że źródłem stereotypów i uprzedzeń jest niewiedza, tak więc kontakt z grupą obcą pokaże, iż są one błędne. Kontakt taki jest jednak skuteczny jedynie przy spełnieniu określonych warunków:
 - kontakt powinien odbywać się w warunkach współpracy i współzależności,
 - równy status społeczny członków grup kontaktujących się ze sobą,
 - kontakt powinien być wielokrotny i głęboki,
 - wsparcie instytucjonalne bardzo podnosi skuteczność kontaktu;
- rekategoryzacja: należy skłonić osobę pozostającą pod wpływem uprzedzeń by postrzegała innych nie jako przedstawicieli grupy obcej, lecz jako przedstawicieli szerszej kategorii, do której przynależą również ta osoba lub do kategorii nie wywołującej negatywnych skojarzeń;
- świadoma kontrola, czyli powstrzymywanie się od tego by stereotypy i uprzedzenia wpływały na nasze sądy i zachowania. Część badaczy ma jednak wątpliwości co do skuteczności tego sposobu z uwagi na to, iż informacje stereotypowe przetwarzane są automatycznie.

DEFINICJE POJĘĆ POKREWNYCH

Nietolerancja - brak szacunku i akceptacji dla inności, odmiennych praktyk i przekonań, jak również niedopuszczanie do zachowań i zaistnienia poglądów odmiennych od własnych.

Rasizm - rodzaj uprzedzenia. Przekonania i zachowania dyskryminujące dla grupy osób, dlatego że, zdaniem postrzegającego, przynależą oni do określonej rasy, do której odczuwa on wrogość. Wiąże się z następującymi poglądami:

- ludzi można podzielić na rasy,
- są rasy lepsze i gorsze, przy czym różnice w wyglądzie zewnętrznym są ściśle związane z różnicami na poziomie intelektualnym,
- należy zapewnić dominację ras lepszych i w tym celu zwalczać te gorsze.

Współczesną postacią rasizmu jest rasizm kulturowy. Wiąże się z poglądem, iż imigranci jako przedstawiciele obcej kultury, nie mogą mieć takich samych praw jak przedstawiciele kultury rdzennej.

Ksenofobia - lęk lub niechęć do obcych lub innych od nas, przy czym „obcy” mogą być obecni w populacji już od dawna, lecz ponieważ nie zintegrowali się ze społeczeństwem, nadal nie są postrzegani jako jego część (np. Romowie). Może prowadzić do wrogości i przemocy wobec „obcych” lub „innych”.

Antysemityzm - nienawiść i dyskryminacja Żydów jako grupy religijnej, etnicznej lub rasowej. Często wiąże się z przypisywaniem Żydom winy za negatywne zjawiska (ekonomiczne, społeczne) i oskarżaniem ich o spisek, którego celem jest przejęcie władzy nad światem. Antysemityzm może wiązać się również z negowaniem faktu, rozmiaru, mechanizmów (na przykład istnienia komór gazowych) czy celowości ludobójstwa dokonanego na osobach pochodzenia żydowskiego przez faszystowskie Niemcy oraz ich sojuszników w czasie II wojny światowej (Holokaust), bądź z oskarżaniem społeczności żydowskiej oraz państwa Izrael o wymyślenie albo wyolbrzymienie zjawiska Holokaustu.

Homofobia – nieuzasadniony lęk i niechęć wobec homoseksualizmu oraz osób homoseksualnych, biseksualnych i transseksualnych, oparte na uprzedzeniach.

PODSTAWOWE POJĘCIA

CZYM JEST PRZESTĘPSTWO Z NIENAWIŚCI?

Przestępstwa z nienawiści to przestępstwa motywowane uprzedzeniami i nienawiścią na nich opartą.

To każde przestępstwo natury kryminalnej, włączając w to przestępstwa wymierzone w ludzi i ich mienie, w wyniku którego ofiara, lokal, lub inny cel przestępstwa są dobierane ze względu na ich faktyczne, bądź domniemane powiązanie, związek, przynależność, członkostwo lub udzielanie wsparcia grupie wyróżnionej z uwagi na określone cechy charakterystyczne i wspólne dla jej członków, takie jak faktyczna lub domniemana: **rasa, narodowość lub pochodzenie etniczne, język, kolor skóry, religia, płeć, wiek, niepełnosprawność fizyczna lub psychiczna, orientacja seksualna lub inne podobne cechy.**

Różnica pomiędzy zwykłym przestępstwem a przestępstwem z nienawiści jest taka, że o ile ofiarą zwykłego przestępstwa może być każdy, to ofiary przestępstw z nienawiści są typowane ze względu na określone cechy. Przestępstwo z nienawiści jest wymierzone w osobę lub w grupę dobieraną ze względu na jej rzeczywistą lub domniemaną przynależność, lub związek z określoną rasą, narodowością, pochodzeniem etnicznym, językiem, kolorem skóry, religią, płcią, wiekiem, psychiczną lub fizyczną niepełnosprawnością, orientacją seksualną, itp. Bezpośrednie ofiary to ludzie i ich mienie, jednakże w wypadku przestępstw z nienawiści, ofiarą staje się cała społeczność, gdyż może powstać w niej przekonanie, że jej członkowie mogli stać się bezpośrednimi ofiarami lub staną się nimi w przyszłości.

Szczególnym rodzajem przestępstw z nienawiści jest tzw. mowa nienawiści, obejmująca wypowiedzi (ustne i pisemne) oraz przedstawienia ikoniczne łączące, oskarżające, wyszydające i poniżające grupy i jednostki z powodów takich jak: **przynależność rasowa, etniczna lub religijna, a także płeć, orientacja seksualna, niepełnosprawność czy przynależność do „naturalnej” grupy społecznej, jak mieszkańcy pewnego terytorium, reprezentanci określonego zawodu, mówiący określonym językiem, itp.** (wg. Stowarzyszenia „Otwarta Rzeczpospolita”).

Z kolei incydenty motywowane uprzedzeniami są to akty motywowane uprzedzeniami i nienawiścią skierowane przeciwko konkretnej ofercie i nie kwalifikujące się jeszcze jako przestępstwa, ale mogące do nich prowadzić.

SZCZEGÓLNE TRAKTOWANIE PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

To, w jaki sposób organy ścigania podchodzą do przestępstw z nienawiści jest niezwykle ważne, gdyż:

- ofiarą jest nie tylko osoba bezpośrednio poszkodowana,
- sposób postępowania Policji może wpłynąć na dużą część społeczeństwa,
- sposób postępowania Policji jest postrzegany jako reprezentatywny.

Traktowanie tego typu przestępstw w sposób szczególny niesie ze sobą określone korzyści, a mianowicie:

- profesjonalny sposób postępowania zapewni większą wiarygodność nie tylko ze strony ofiary, ale również ze strony dotkniętej społeczności,
- przestępstwa z nienawiści zwykle przyciągają zainteresowanie międzynarodowej opinii publicznej, a sposób ich prowadzenia jest często obserwowany przez społeczność międzynarodową,
- profesjonalny sposób postępowania pozwala na wytworzenie silniejszej więzi z dotkniętą społecznością, co może skutkować uzyskaniem wsparcia przy prowadzeniu kolejnych lokalnych dochodzeń.

Nie należy bagatelizować żadnych zdarzeń z nienawiści z uwagi na eskalację negatywnych emocji zapoczątkowaną uprzedzeniami, a prowadzącą do przemocy. Zależności te obrazuje poniższy schemat.

SKALA PROBLEMU

Skalę występowania przestępstw z nienawiści w Polsce ilustrują poniższe tabele:

ROK	art. 118	art. 119	art. 256	art. 257
2009	-	12	48	95
2008	-	9	88	50
2007	-	10	82	33
2006	-	12	47	35
2005	-	16	18	34
2004	-	-	14	22
2003	-	-	14	17
2002	-	-	8	17
2001	-	-	11	17
2000	-	-	28	16
1999	-	-	12	20

Rok 2005

KWALIFIKACJA PRAWNA – ART. KK	PRZESTĘPSTWA STWIERDZONE	WNIOSEK O AKT OSKARŻENIA	WNIOSEK O UMRZE-NIE Z POWODU NIEWY-KRYCIA SPRAWCÓW	SKIEROWANIE DO SĄDU RODZINNEGO
art. 118§1 i 3	-	-	-	-
art. 118§2 i 3	-	-	-	-
art. 119§1 i 2	16	13	2	1
art. 256	18	10	7	-
art. 257	34	25	5	4

Rok 2006

KWALIFIKACJA PRAWNA – ART. KK	PRZESTĘPSTWA STWIERDZONE	WNIOSEK O AKT OSKARŻENIA	WYNIK POSTĘPOWANIA W TYM	
			WNIOSEK O UMRZE-NIE Z POWODU NIEWY-KRYCIA SPRAWCÓW	SKIEROWANIE DO SĄDU RODZINNEGO
art. 118§2 i 3	-	-	-	-
art. 119§1 i 2	12	6	3	3
art. 256	47	19	15	13
art. 257	35	16	4	2

Rok 2007

KWALIFIKACJA PRAWNA – ART. KK	PRZESTĘPSTWA STWIERDZONE	WNIOSEK O AKT OSKARŻENIA	WYNIK POSTĘPOWANIA W TYM	
			WNIOSEK O UMRZE-NIE Z POWODU NIEWY-KRYCIA SPRAWCÓW	SKIEROWANIE DO SĄDU RODZINNEGO
art. 118§2 i 3	-	-	-	-
art. 119§1 i 2	10	5	2	3
art. 256	82	24	28	29
art. 257	33	14	13	6

Rok 2008

KWALIFIKACJA PRAWNA – ART. KK	PRZESTĘPSTWA STWIERDZONE	WNIOSEK O AKT OSKARŻENIA	WYNIK POSTĘPOWANIA W TYM	
			WNIOSEK O UMRZE-NIE Z POWODU NIEWY-KRYCIA SPRAWCÓW	SKIEROWANIE DO SĄDU RODZINNEGO
art. 118§2 i 3	-	-	-	-
art. 119§1 i 2	9	6	2	1
art. 256	88	33	35	18
art. 257	50	14	19	17

Rok 2009

KWALIFIKACJA PRAWNA – ART. KK	PRZESTĘPSTWA STWIERDZONE	WNIOSEK O AKT OSKARŻENIA	WYNIK POSTĘPOWANIA W TYM	
			WNIOSEK O UMRZE-NIE Z POWODU NIEWY-KRYCIA SPRAWCÓW	SKIEROWANIE DO SĄDU RODZINNEGO
art. 118§1 i 3	-	-	-	-
art. 118§2 i 3	-	-	-	-
art. 119§1 i 2	12	6	6	-
art. 256	48	13	28	7
art. 257	95	27	53	15

SPOŁECZNE KONSEKWENCJE PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

Jedną z najsilniejszych motywacji wpływających na działania człowieka jest potrzeba aprobaty społecznej, a więc potrzeba bycia lubianym, akceptowanym, szanowanym przez otoczenie, a w szczególności przez członków grupy społecznej, do której się przynależy. Z kolei grupa społeczna ustala normy grupowe, których każdy z członków musi przestrzegać, jeśli chce być przez grupę przyjmowany i akceptowany. Na bazie uprzedzeń i stereotypów powstają określone normy grupowe. Konsekwencje tego są następujące:

- na poziomie zachowania: członkowie grupy postępują zgodnie z określonymi normami, co często prowadzi do dyskryminacji przedstawicieli grup stereotypizowanych, w tym do popełniania przestępstw z nienawiści;
- na poziomie postaw:
 1. działa mechanizm dysonansu poznawczego: jeśli nasze zachowanie jest niezgodne z wyznawanymi poglądami i równocześnie nie istnieje wystarczające zewnętrzne uzasadnienie dla tegoż zachowania (np. gratyfikacja materialna, groźba), to zmieniamy nasze poglądy tak, aby były spójne z naszym zachowaniem – w tym wypadku postawa członka grupy zmienia się na zgodną z uprzedzeniem;
 2. następuje dehumanizacja stosunku do członków grup dyskryminowanych - członkowie grupy dyskryminowanej przestają być postrzegani jako podmioty, a zaczynają być traktowani przedmiotowo (zamiast „ja – ty” pojawia się „ja – to”);
 3. występuje mechanizm odłączenia moralnego, czyli przedefiniowanie krzywdzącego zachowania i uznanie go za słuszne, zminimalizowanie poczucia bezpośredniego związku między działaniami a ich szkodliwymi skutkami, zrekonstruowanie postrzegania ofiar tak, by uznać, że na to zasługują;

Dodatkowo swój wpływ mają także mechanizmy związane z funkcjonowaniem w grupie, czyli:

- uznanie wyższości grupy własnej nad grupą „obcą”, wiara w przyrodzoną moralność swojej grupy i zbiorowe racjonalizowanie działań tej grupy oraz stereotypowe poglądy na innych (wroga),
- myślenie grupowe – uleganie presji grupy, dążenie do jednomyslności grupy kosztem indywidualnych poglądów poszczególnych członków,
- polaryzacja grupowa – poglądy grupy są bardziej skrajne niż poglądy jej poszczególnych członków.

Dyskryminacja i przestępstwa z nienawiści mogą być też konsekwencją posłuszeństwa wobec autorytetu.

Wyżej wymienione mechanizmy sprawiają, że nie tylko popełniane są przestępstwa z nienawiści, lecz także sprawcy tych przestępstw są przekonani o słuszności swoich działań.

Na powstawanie przestępstw z nienawiści istotny wpływ ma istnienie „sympatyków” i „obserwatorów”. Sympatycy są to „bojaźliwi bigoci”, prezentujący to samo nastawienie, co sprawcy przestępstw z nienawiści. Obserwatorzy to bierni zwolennicy akceptujący działania, praktyki i zachowania oparte na dyskryminacji i nienawiści.

*„Rasizm i antysemityzm biorą swój początek nie w poglądach wykrzykiwanych przez stannowiących margines społeczny bigoteryjnych ekstremistów, lecz w **cichym przyzwoleniu zwykłych, często uczciwych ludzi** tworzących trzon społeczeństwa”*

Jack Levin „Violence of Hate”

KONSEKWENCJE PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

- Wzmocnienie już istniejących stereotypów i uprzedzeń,
- Poszukiwanie i popieranie autorytarnego przywództwa i ślepe wobec niego posłuszeństwo,
- Akceptowanie zachowań wykorzystujących strategię zastrzeżenia – przedstawianie swoich przekonań w postaci „tak, ale...”,
- Zbiorowy strach,
- Zbiorowa nienawiść – skierowana do innej osoby lub grupy oraz zbiorowy gniew – ludzie dążą, by doznane krzywdy zneutralizować,
- Tendencja do szukania winnych i żądza odwetu („kozioł ofiarny”),
- Zmiana lub utrwalenie istniejącej struktury społecznej i lokalnej, często prowadzące do wykluczenia społecznego,
- Negatywny wpływ na kontakty zawodowe, strukturę zatrudnienia, itp.,
- Obniżenie poziomu wykształcenia społeczeństwa,
- Wzrost niezadowolenia społecznego i nieufności do organów władzy,
- Mniejsze poszanowanie prawa,
- Uaktywnienie się grup przestępczych, wzrost poczucia zagrożenia osobistego,
- Aktywność środków propagandy,
- Wzrost nacjonalizmu i rewizjonizmu etnicznego,
- Nasilanie się szowinizmu religijnego,
- Narastanie żądań rewindykacyjnych.

Przestępstwa z nienawiści mogą prowadzić do:

- Zniszczeń,
- Rozruchów,
- Buntów,

- Zamieszek,
- Zabójstw,
- Linczów,
- Pogromów,
- Konfliktów zbrojnych,
- Wojen,
- Czystek etnicznych,
- Ludobójstwa,
- Terroryzmu.

SYGNAŁY WSKAZUJĄCE NA PRZESTĘPSTWO Z NIENAWIŚCI

Na motywację wynikającą z uprzedzeń mogą wskazywać następujące czynniki:

1. Rasowe, etniczne, płciowe lub kulturowe różnice pomiędzy sprawcą a ofiarą:
 - a. tożsamość rasowa, religia, etniczne/narodowe pochodzenie, niepełnosprawność lub orientacja seksualna ofiary różna od napastnika,
 - b. ofiara jest członkiem grupy mniejszościowej na terenie, na którym zdarzył się incydent,
 - c. ofiara jest zaangażowana w działania promujące jej grupę,
 - d. incydent zbiegł się w czasie ze świętem lub datą mającą znaczenie dla grupy ofiary,
 - e. ofiara, chociaż nie jest członkiem grupy docelowej, jest członkiem grupy zwolenników, która wspiera grupę docelową lub jest w towarzystwie członka grupy docelowej,
 - f. długo trwająca (ustanowiona) niechęć pomiędzy grupą ofiary i grupą napastnika (sprawcy).
2. Komentarze, pisemne oświadczenia, gesty:
 - a. komentarze świadczące o uprzedzeniu, pisemne oświadczenia czy gesty, których autorem jest sprawca,
 - b. e-maile lub strony internetowe świadczące o uprzedzeniach tworzone przez sprawcę.
3. Rysunki, znaki, symbole i graffiti
 - a. zostawiane na miejscu incydentu rysunki, znaki, symbole, graffiti świadczące o uprzedzeniach.
4. Zaangażowanie zorganizowanej, znanej organom ścigania, grupy nienawiści lub jej członków:

- a. obiekty lub przedmioty pozostawione na miejscu zdarzenia, które wskazują na działanie zorganizowanej grupy nienawiści,
 - b. istnienie przesłanek, że w zdarzenie zamieszana była grupa nienawiści (np. grupa nienawiści przyznaje się do odpowiedzialności za przestępstwo lub była aktywna w czasie popełniania przestępstwa).
5. Wcześniejsze występowanie przestępstw/incydentów wynikłych z uprzedzeń:
- a. ofiara odwiedzała miejsce, teren, gdzie przestępstwa na tle uprzedzeń były popełniane wcześniej,
 - b. kilka incydentów miało już miejsce na tym obszarze, a ofiary są członkami tej samej grupy,
 - c. ofiara wcześniej otrzymała zastraszającego e-maila/sms/telefon, była obiektem słownej przemocy związanej z jej przynależnością do grupy docelowej.
6. Punkt widzenia ofiary/świadka:
- a. ofiara czy świadek postrzegają zdarzenie jako motywowane uprzedzeniem.
7. Motywy podejrzanego:
- a. napastnik był zaangażowany w podobny incydent lub jest członkiem/współpracownikiem zorganizowanej grupy nienawiści,
 - b. ofiara bywała w towarzystwie lub pozostaje w związku małżeńskim z członkiem grupy docelowej,
 - c. sprawca już wcześniej popełniał przestępstwa o podobnym modus operandi, a jego ofiary łączyła ta sama tożsamość rasowa, religijna, narodowościowa, niepełnosprawność, orientacja seksualna, płeć - tak jak i w obecnym przypadku.
8. Miejsce incydentu:
- a. ofiara była na obszarze lub w pobliżu obszaru czy miejsca powszechnie znanego lub postrzeganego jako obszar związany z daną grupą mniejszościową,
 - b. incydent wydarzył się w miejscu kultu danego wyznania lub blisko miejsca kultu, na cmentarzu, w barze dla gejów czy też w domu rodziny pochodzącej z mniejszości, a żyjącej w otoczeniu sąsiadów należących do większości.
9. Brak innych motywów:
- a. brak innego rodzaju motywów (np. o charakterze ekonomicznym) dla danego incydentu.

Przestępstwa z nienawiści wyróżniają się tym, że wymagają dowodu na istnienie motywu. Jeżeli nie zostanie udokumentowany motyw działania sprawcy, to zdarzenie zostanie zakwalifikowane jako jedno z wielu niczym się nie wyróżniających zdarzeń i trudno będzie ustalić sprawcę zdarzenia, gdyż czynności wykrywcze będą się koncentrowały na niewłaściwym kręgu osób podejrzanych.

CHARAKTERYSTYKA SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

Sprawcy przestępstw z nienawiści zasadniczo nie wykazują większego poziomu frustracji związanej ze swoją pozycją ekonomiczną, sytuacją społeczną czy osobistą. Nie są też nastawieni do życia i świata, czy też przyszłości własnej i całej swojej grupy, bardziej pesymistycznie niż reszta społeczeństwa. To, czego nie lubią lub boją się najbardziej, to różnorodność. Właśnie strach przed nią, a nie uczucie złości, związane z presją społeczną czy ekonomiczną, odróżnia ich od reszty społeczeństwa.

Głównym motywem zbrodni z nienawiści są zatem osobiste uprzedzenia. W niektórych okolicznościach sprawcy uważają, że mają wręcz społeczne powołanie i przyzwolenie na działania nakierowane na przemoc, wymierzone w niektóre mniejszości.

Ich zachowanie nie jest jedynie napaścią na daną, konkretną osobę. Zawsze jest to też atak skierowany przeciwko pozostałym członkom grupy, z której wywodzi się ofiara. Istotą jego działania jest zatem przekaz (komunikat) skierowany do całej prześladowanej grupy.

Z punktu widzenia Policji i innych organów ochrony porządku publicznego istotne jest posiadanie wiedzy na temat motywów kierujących osobami i grupami popełniającymi przestępstwa z nienawiści, metod ich działania oraz umiejętność ich identyfikowania. Wiedza ta ułatwia:

- określenie potencjalnych źródeł informacji o przestępstwach z nienawiści;
- ustalenie miejsca pobytu sprawców przestępstw z nienawiści;
- ocenę ryzyka eskalacji, z uwzględnieniem dalszych strat - obrażeń i zniszczeń;
- ocenę stopnia narażenia potencjalnej ofiary na atak;
- uzyskanie merytorycznego i społecznego wsparcia w ściganiu i wykrywaniu sprawców tych przestępstw.

Typy sprawców popełniających przestępstwa z nienawiści (wg. Jacka Levina, Jacka Mc Devitta i Susan Bennett) to:

- sprawcy poszukujący stymulacji – wrażeń,
- sprawcy reaktywni - broniący terytorium,
- sprawcy szukający odwetu - mściciele,
- sprawcy pełniący misje.

SPRAWCY POSZUKUJĄCY MOCNYCH WRAŻEŃ

To najczęściej spotykany rodzaj sprawców przestępstw z nienawiści – stanowią oni około 60% wszystkich dopuszczających się tego typu czynów. Najczęściej działają w niezorganizowanych grupach. Popełniane przez nich przestępstwa są zwykle nieprzygotowane i przypadkowe. Wśród nich najwięcej jest ludzi młodych (nastolatków). W swoim działaniu motywowani są wywieranym naciskiem psychicznym i presją grupy rówieśniczej (np. motywacja do „przechwalania się”). Poszukują wrażeń, stymulacji, adrenaliny,

poczucia mocy i znaczenia, powodów do chwały oraz akceptacji rówieśników. Celem ich ataku mogą stać się członkowie jakiegokolwiek grupy ryzyka, uważanej przez napastników w danej chwili/okolicznościach za gorszą. Do popełnienia przestępstwa dochodzi zwykle poza „terytorium” sprawców, w okolicy zamieszkałej lub uczęszczanej przez członków zaatakowanej grupy.

Zwykle zidentyfikowanie tego typu sprawców jest trudne. Najczęstsze rodzaje popełnianych przez nich przestępstw to zbezczeszczenie, profanacja i wandalizm. Zdarza się, że dopuszczają się bardziej brutalnych czynów. Udział każdego członka grupy w popełnianym przestępstwie może ograniczać się do jednego, określonego działania, co pozwala zminimalizować indywidualne poczucie winy wynikające z odpowiedzialności za ciężar popełnionego przestępstwa.

Ich wrogość wobec ofiary jest stosunkowo powierzchowna i dlatego mogą zniechęcić się do ponownego popełnienia przestępstwa, jeżeli wcześniejszy ich czyn spotka się z ostrą krytyką, potępieniem i karą.

SPRAWCY REAKTYWNI

Popełniają przestępstwa naśladując działanie innych sprawców przestępstw z nienawiści lub działają pod wpływem ich inspiracji. Są przekonani o prawości i słuszności swojego działania oraz stylu życia. Uważają, że ofiary nie są „uprawnione” do posiadania takich samych jak inni praw i przywilejów. Zwykle nie są związani z zorganizowaną grupą nienawiści, jednak mogą się z nią identyfikować ze względu na głoszoną wspólną filozofię lub przekonania dotyczące wybranych ofiar.

Motywuje ich obserwowane zagrożenie dla własnego stylu życia (np. w społeczeństwie, miejscu pracy) spowodowane np. osiedleniem lub pojawieniem się w pobliżu mniejszości rasowej lub religijnej. Popełniane przez nich przestępstwa mają na celu zastraszenie i usunięcie ofiary/ofiar. Sprawcy mogą jednak dołączać do zorganizowanej grupy nienawiści, aby udzielić jej wsparcia przy likwidacji zagrożenia powstałego ze strony „obcych”. Do popełnienia przestępstwa dochodzi zazwyczaj w okolicy ich miejsca zamieszkania lub pracy.

Postrzegają swoje działanie jako uzasadnioną reakcję na zagrożenie ze strony ofiary. Charakterystyczne ich cechy to: przekonanie o posiadaniu uprawnień do danego, „własnego” terytorium, określonych praw i przywilejów. Zwykle nie mają kryminalnej przeszłości ani też nie odznaczają się fanatyczną niechęcią do danej grupy. Kieruje nimi potrzeba ochrony lub obrony własnych zasobów przed domniemanym zagrożeniem związanym z obecnością obcych.

Sprawcy nie czują się winni. Traktują swoje zachowanie jako właściwą reakcję na daną sytuację. Jeżeli domniemane zagrożenie zmniejsza się, zmniejszają się też przestępcze działania. Zatem ich zachowania przestępcze mogą ustać lub zmniejszyć swoje nasilenie w związku z redukcją postrzeganego zagrożenia ze strony grupy ofiar.

SPRAWCY POPEŁNIAJĄCY PRZESTĘPSTWA W ODWECIE

Motywowani są pragnieniem zemsty za określony incydent, którego podłoże upatrywane jest w dyskryminacji i nienawiści. Sprawcami przestępstw z nienawiści popełnianych w odwecie są przeważnie osoby przeciętne, niczym się nie wyróżniające. Cechuje ich przekonanie, że mają prawo a nawet powołanie do odwetu za krzywdę czy upokorzenie, którego doznała ich grupa. Ich ofiarami są członkowie grupy, której przedstawiciel/przedstawiciele „jakoby” w sposób zamierzony dopuścili się określonego czynu lub nieakceptowanego działania.

Miejsce przestępstwa zwykle znajduje się poza ich własnym terytorium. Sprawcy mogą działać w pojedynkę lub grupowo. Wykazują się silną determinacją i stwarzają poważne zagrożenie. Nie czują się winni, gdyż uważają, że to sprawiedliwa zapłata za krzywdy spowodowane czynem ofiary. Często ich działanie prowadzi do masowych wystąpień i zamieszek.

SPRAWCY POPEŁNIAJĄCY PRZESTĘPSTWA W IMIĘ MISJI

Jest to najmniej liczna grupa sprawców przestępstw z nienawiści. Nazywani są „sprawcami popełniającymi przestępstwa w imię misji” („mission offenders”), ponieważ traktują swoje działanie jako szczególne powołanie. Czas ma dla nich decydujące znaczenie – „muszę działać zanim będzie za późno”. Motywowani są postrzeganiem ofiar jako ludzi złych, których należy szybko wyeliminować ze społeczeństwa. Wierzą, że dana osoba/grupa spiskuje, co w szczególny sposób porusza ich osobiście. Kierują nimi „słyszane głosy” i/lub „instrukcje” otrzymywane z góry, nakazujące zabicie gorszej/złej/niebezpiecznej osoby. Ofiarami mogą stać się członkowie grupy, z którą sprawca identyfikuje się w sposób negatywny. Do popełnienia przestępstwa zwykle dochodzi w miejscu pobytu wybranej grupy. Popełniane przestępstwa są często brutalne, kończące się śmiercią ofiary i/lub samobójstwem sprawcy.

Sprawcy ci to najczęściej osoby z zaburzeniami psychicznymi. Działają z powodu urojeń i mają ograniczone możliwości racjonalnej, obiektywnej oceny rzeczywistości. To osoby odizolowane od świata i innych ludzi. Znienawidzoną grupę postrzegają jako podludzi lub wcielone zło. Sądzą, że ich powołaniem jest uwolnienie świata od zła i taka właśnie misja została im powierzona przez Boga lub inną siłę wyższą. Wszystkie niepowodzenia, które ich spotkały, przypisują działalności lub obecności znienawidzonej grupy. Przestępstwa popełniają w miejscach, gdzie najłatwiej można spotkać członków znienawidzonej grupy.

Jest to najrzadziej spotykany rodzaj przestępstwa z nienawiści. Takie działania przestępcze mają z reguły bardzo poważne następstwa.

CHARAKTERYSTYKA GRUP PRZESTĘPCZYCH

Sprawcy przestępstw z nienawiści chętnie organizują się w grupy. Bycie członkiem grupy przestępczej powoduje, że osoba – jej członek – nie tylko wygląda, zachowuje się i mówi to samo co pozostali. Prezentuje też takie same poglądy, doświadcza podobnych emocji i działa w sposób typowy dla całej grupy.

Jednym z najsilniejszych mechanizmów działających w grupie jest potrzeba udowodnienia własnej wartości przed grupą i wytworzenia silnych więzi z pozostałymi członkami grupy, szczególnie poprzez agresywne zachowania w stosunku do osób z poza grupy. W obrębie każdej grupy przestępczej istnieje charakterystyczne dla niej strategiczne i taktyczne planowanie, celowe działanie oraz ścisły podział ról. Członkowie takich grup kierują się przy tym swoistym wzorcem męskości, zgodnie z którym członek grupy (zdecydowanie najczęściej jest nim mężczyzna) winien być aktywny, dominujący, dążący do władzy, kontrolujący, gotowy do użycia siły i przemocy, i co bardzo ważne, heteroseksualny.

Każda zorganizowana grupa przechodzi przez następujące, dające się wyodrębnić etapy kształtowania swojej tożsamości:

1. ukonstytuowanie się grupy rówieśniczej, której członkowie poszukują potwierdzenia własnej wartości, męskości i tożsamości poprzez wspólną nienawiść do obcych;
2. definiowanie grupy poprzez symbole i rytuały podnoszące status członków grupy jako żołnierzy słusznej sprawy i degradujące przedmiot ich nienawiści;
3. etap sankcjonowania i nasilania nienawistnego wyobrażenia o tych, którzy są celem ataku (piosenki, wiersze, hasła – podgrzewanie atmosfery i gotowości do kolejnych działań);
4. przejście do ataków werbalnych, (wykrzykiwanie obelg z samochodu, pociągu, okrzyki podczas manifestacji, itd.) z reguły jeszcze nie „twarzą w twarz” z ofiarami;
5. przejście do ataków fizycznych bez użycia broni (bardzo ważny moment – przekroczenie granicy, przejście „od słów do czynów”), członkowie działają w grupie i wybierają pojedyncze ofiary;
6. ataki fizyczne z użyciem niebezpiecznych narzędzi i broni (stłuczone butelki, kije baseballowe, itp.)
7. ostateczny cel działania grupy – panowanie nad obiektem nienawiści lub jego zniszczenie (też użycie materiałów wybuchowych, broni palnej, itp.).

Grupy prześladowcze charakteryzuje różny stopień zorganizowania, od grup lokalnych o słabej strukturze do silnie sformalizowanych grup o zasięgu międzynarodowym. Wszystkie one jednak koncentrują się na sprawach, które interesują przeciętnego obywatela. Dzięki temu mogą przemycić i spopularyzować swoją filozofię nienawiści. Ich członkowie są przekonani o nieuniknionej walce ras, narodów, itp. Grupy te mają swoje specyficzne symbole i określone rytuały podnoszące status zarówno ich samych, jak i ich poszczególnych członków (żołnierzy słusznej sprawy). Swoje cele realizują poprzez ataki werbalne, fizyczne bez lub z użyciem broni i niebezpiecznych przedmiotów. Czę-

sto posługują się Internetem, telewizją lub elektronicznymi biuletynami, co umożliwia im szybkie i skuteczne przekazywanie swojego „przesłania.” Niekiedy wieszczą apokalipsę zapowiadającą zbliżający się czas przemocy i zamętu. Pojawiają się najczęściej w okresach kryzysu gospodarczego, politycznego oraz w czasie wzmożonego napływu migrantów. Ostatecznym celem ich działania jest zniszczenie obiektu nienawiści.

Każda taka grupa posiada lidera, szczegółowe cele, więzi, wspólne zainteresowania, wykształcone tradycje oraz ustanowione, konkretne normy i zasady postępowania. W jej swoistym stylu życia, własnym języku, znakach i sposobach porozumiewania się negowane są powszechne wzory postępowania. Jak w każdej zorganizowanej grupie, jej członkowie myślą schematami i są przekonani, że innych trzeba poniżyć, pokazywać swoją wyższość i siłę.

Bycie członkiem grupy zaspokaja szereg potrzeb psychicznych i społecznych, jak np. potrzeba przynależności i akceptacji.

W prowadzonym postępowaniu istotne jest ustalenie udziału i roli poszczególnych członków grupy w przygotowaniu i dokonaniu przestępstwa.

SPOSÓB DZIAŁANIA SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

Metoda działania sprawcy (*modus operandi*) to wyuczone zachowanie niezbędne do dokonania przestępstwa. Może zmieniać się ono wraz z upływem czasu, zarówno doskonałość - np. sprawca nabywa doświadczenia, wyrachowania i pewności siebie, jak też ulegać regresji - np. sprawca zażywa środki psychoaktywne. Jest to jeden z najważniejszych elementów pozwalających przypisać dane przestępstwo lub całą ich serię konkretnemu sprawcy.

Podpis (wizytówka) to wyjątkowa kombinacja zachowania sprawcy, w tym oznaki jego szczególnych emocji i specyficznych potrzeb. Zawiera większą liczbę podobnych, nietypowych, a przy tym niekonicznych do popełnienia przestępstwa zachowań. O podpisie może świadczyć sposób zadawania ran, symboliczne okaleczanie ciała, sposób kontroli sytuacji i ofiary, zabieranie przedmiotów (tzw. pamiątek), pozostawione na miejscu zdarzenia komunikaty pozawerbalne (rekwizyty, napisy, rysunki). W przestępstwach popełnianych z nienawiści znajduje się bardzo wiele „podpisów” sprawcy, gdyż jego potrzeby i emocje są tu najistotniejsze.

Inscenizacja – charakterystyczna przebudowa miejsca zdarzenia ukierunkowana na zmylenie organów ścigania i skierowanie śledztwa na inne tory poprzez m.in. upozorowanie innego sposobu i motywu działania.

Podstawowe rodzaje zachowań oraz okoliczności, na jakie należy zwrócić uwagę, analizując *modus operandi*, to:

1. **ofiara** - jej dane biograficzne, wiktymologiczne, psychologiczne, kontekst sytuacji jej funkcjonowania i zdarzenia;
2. **atak** - miejsce ataku, teren działania sprawcy (obszar ofiary, sprawcy, neutralny), rozpoczęcie ataku (wynik interakcji, zaskoczenie, afekt), sposób przemieszczenia sprawcy i ofiary na oraz z miejsca zdarzenia, użycie narzędzi, broni lub innych wspomagających działanie środków, relacja z ofiarą i jej rodzaj, sposób atakowania i obrony;
3. **obrażenia** - miejsce, rodzaj, rozległość, ilość obrażeń, rodzaj zadanych ran, sposób zadania ran i/lub śmierci, lokalizacja i sposób ułożenia ciała ofiary, obecność i rodzaj „podpisów” sprawcy;
4. **zdarzenie** - akcja i reakcja, stopień planowania przestępstwa, możliwe drogi dojścia sprawcy lub ofiary na miejsce zdarzenia (śledzenie, podglądanie, zbieranie informacji o ofierze), przebieg zdarzenia, zakończenie działania przestępczego, ucieczka z miejsca zdarzenia, rodzaj i zróżnicowanie działań zabezpieczających, przedmioty zabrane ofierze z miejsca zdarzenia (dla zysku, w celu inscenizacji, ochrony przed zdemaskowaniem), ochrona tożsamości sprawcy (maski, czapki, kaski motocyklowe, gazety, pończochy, zakrywanie oczu ofiarom podczas napaści, rękawiczki, zabójstwo świadka itp.);
5. **czyn** - uderzanie, krepowanie i knebłowanie ofiar dla ułatwienia działania, używanie narzędzi i broni w celu kontrolowania sytuacji i ofiary, sporządzanie listy ofiar, atakowanie kolejno osób mających podobne cechy wiktymizacyjne lub miejsc, które są dla nich ważne;
6. **sprawca** - pojedynczy, grupowy, cechy osoby, grupy, dynamika grupowa, specyfika jej funkcjonowania i działania, kontekst i wpływ czynników sytuacyjnych.

ŚLADY PSYCHOLOGICZNE POZOSTAWIONE PRZEZ SPRAWCĘ

Badając modus operandi sprawcy należy pamiętać, że zależy on m.in. od poziomu intelektualnego, wiedzy i wykształcenia, wykonywanego zawodu, wieku i zdobytego doświadczenia, zainteresowań, osobowości, stanu psychicznego, kondycji psychofizycznej w danym dniu, zaburzeń i patologii, posiadanych środków (narzędzi, gotówki itp.), wpływu innych osób.

Istotną siłą mającą wpływ na zachowanie sprawcy to dany kompleks czynników kształtujących kontekst sytuacyjny, w którym znajduje się i działa sprawca. W niektórych okolicznościach wpływy sytuacyjne triumfują nad dyspozycjami osobowymi.

Pełne zrozumienie dynamiki ludzkiego zachowania wymaga dostrzeżenia oraz oceny zakresu i granic czynników osobowych i sytuacyjnych. Kontekst sytuacyjny i jego znaczenie ulega wzmocnieniu wraz z obecnością mundurów, kostiumów lub masek – elementów maskujących zwykły wygląd osoby, zwiększających jej anonimowość i zmniejszających osobistą odpowiedzialność.

Podjmując próbę zrozumienia przyczyn i mechanizmu zagadkowego, nietypowego zachowania, powinniśmy wyjść od analizy sytuacji i odpowiedzieć na następujące pytania:

- Jakie czynniki mogły przyczynić się do danych reakcji?
- Jakie okoliczności mogły mieć wpływ na zachowanie poszczególnych osób?
- Jak wyglądała sytuacja z perspektywy osób w niej uczestniczących?
- Jak sprawca oceniał status ofiary?
- Jaka jest pozycja sprawcy w aparacie władzy?
- Jak sprawca dehumanizował ofiarę?

Pomocny w procesie wykrywania sprawcy przestępstwa z nienawiści jest jego profil psychologiczny. Profilowanie to dochodzenie do krótkiej, dynamicznej charakterystyki zwięźle ujmującej najważniejsze cechy nieznanego sprawcy i przejawy jego zachowań. To odpowiedź na pytanie: „Kto to zrobił w taki właśnie sposób?” W każdym swoim działaniu człowiek przejawia indywidualne cechy fizyczne i psychiczne. Zadaniem profilującego jest zatem przeprowadzenie trafnego wniosowania min. na temat: przestępczej motywacji danej osoby, prawdopodobnego rejonu zamieszkania, jej biografii (też kryminalnej), cech osobowości i posiadanych kompetencji. Analiza pozostawionych przez sprawcę śladów psychologicznych (efekt reakcji i/lub działania człowieka) prowadzi do wygenerowania hipotez na temat sprawcy i pozwala na uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania:

1. Z jakiego typu zdarzeniem mamy do czynienia?
2. Jak przebiegało to zdarzenie?
3. Jaka osoba mogła popełnić ten czyn w ten konkretny sposób?
4. Jakie są cechy osobowości sprawcy i jak będzie można go odróżnić od nie-sprawcy?
5. W jakim kręgu osób należy poszukiwać sprawcy?

MOWA NIENAWIŚCI

Mowa nienawiści to „wypowiedzi i wizerunki łączące, wyszydające i poniżające grupy i jednostki z powodów całkowicie lub po części od nich niezależnych, takich jak cechy rasowe i etniczne, płeć, preferencje seksualne czy kalectwo, a także przynależność do innych naturalnych grup społecznych. Grupy naturalne to takie, których się nie wybiera; udział w jednym determinowany jest biologicznie (płeć, kolor skóry), w innych (przynależność etniczna, religia, język) społecznie. W tym sensie, nie są grupami naturalnymi stronnictwa polityczne czy ideologiczne.” (S. Kowalski i M. Tulla).

Cechy mowy nienawiści:

- werbalizm (bełkot językowy),
- używanie wyrażen wartościujących, zwłaszcza pejoratywnych - obraźliwych, kłótniowych lub wulgarnych, tzw. agresja werbalna,
- dogmatyczność i apodyktyczność, ślepe przywiązanie do głoszonych przekonań,

- nieuzasadnione uogólnianie, traktowanie jednostkowych przypadków jak regułę,
- manipulacja faktami, pomijanie faktów przeczących postulowanym tezom.

Mowa nienawiści nie jest charakterystyczna dla wypowiedzi grup ekstremistycznych czy nacjonalistycznych. Nasze słownictwo pełne jest wyrazów i całych zwrotów, które są nie tylko dwuznaczne, ale niosą w sobie zdecydowany ładunek wartości i emocji, także tych o negatywnym zabarwieniu. Często słownictwo takie dodatkowo wzmacnia negatywne stereotypy i krzywdzące uprzedzenia. „Cyganic” to tyle co oszukiwać, „żydzić” to być chorobliwie skąpym, „ciota” to obelga, „rozkleił się jak baba” oznacza zachowanie niegodne mężczyzny – długo można by je wymieniać.

Drugi aspekt mowy nienawiści to odpowiedni dobór słów. Każde zdanie można sformułować tak, by brzmiało neutralnie lub by jego wydźwięk był zdecydowanie emocjonalny. Do perfekcji opanowali tę sztukę politycy i inne osoby publiczne mające, bez wątpienia, wpływ na jakość publicznej debaty. Pełne mowy nienawiści są media, szczególnie tabloidy, Internet, ale też publikacje książkowe, hasła wypisywane na murach lub umieszczane na transparentach, jak też powtarzane z ust do ust dowcipy.

Czy można zatem całkowicie wyeliminować „mowę nienawiści”? Zapewne nie. Jest jednym ze zjawisk językowych. Problem pojawia się wówczas, gdy stała obecność pewnych naznaczonych negatywnie słów i zwrotów w dyskursie publicznym uprawomocnia te słowa, jako jedyne i słuszne określenia, na plan dalszy spychając wyrazy neutralne. Uruchomiony zostaje skomplikowany mechanizm powiązań między językiem, kulturą i świadomością społeczną. Po pewnym czasie okazuje się, że już mówić, pisać i myśleć nie sposób. Umacniają się stereotypy, upowszechniają językowe klisze. To, co jeszcze kiedyś oburzało, dziś jest normą. A potem, jak już nie jeden raz, słowo może przerodzić się w czyn. („Mowa nienawiści, czyli język, który zabija”. socjospieg.blox.pl)

SYMBOLE NIENAWIŚCI

Symbole to najbardziej zaawansowane narzędzie komunikacyjne, mające zdolność przekazywania ogromu znaczeń i zamiarów w formie natychmiast rozpoznawalnej. Zawierają treści negatywne lub pozytywne, dobrze lub źle się kojarzą i równocześnie wywołują szereg emocji o różnym zabarwieniu. Niektóre z nich przekazują nienawiść i złość, a ich celem jest wywołanie u odbiorców lęku i poczucia realnego zagrożenie.

Malowane na ścianach budynków, na murach, transparentach, drukowane na koszulkach, bluzach, tatuowane na ciałach nie mogą być niezauważane przez ludzi, szczególnie przez znienawidzone i dyskryminowane grupy. Ekstremistom dają poczucie siły, dumy i przynależności do danej grupy. Pozwalają też na szybką identyfikację tych, którzy podzielają dane poglądy, styl życia i sposób działania. Symbole często używane utrwalają się w zbiorowej świadomości społecznej, co zawsze wzmacnia ich znaczeniową i emocjonalną skuteczność komunikacyjną.

OFIARY PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

DANE WIKTYMOLOGICZNE OFIARY

Jednym z ważniejszych elementów prowadzących do określenia cech sprawcy czy grupy, z jakiej się wywodzi i miejsca, w którym należy go szukać, są cech wiktymologiczne ofiary. Zasadniczym celem analizy jest określenie poziomu ryzyka ofiary w kontekście jej cech osobowych, sposobu życia, codziennej aktywności, jak również w czasie zaistnienia przestępstwa

Osoba będąca ofiarą przestępstw z nienawiści należy do grupy „mniejszościowej”, stigmatyzowanej i jest to jedyny element, który ją wiktymizuje. Zagrożeni i ofiary to osoby postrzegane jako inne ze względu na płeć, rasę, narodowość, pochodzenie, wiek, wygląd zewnętrzny, status materialny, orientację psychoseksualną, wyznawaną religię, sprawność intelektualną, psychiczną i fizyczną.

Cechą łączącą wszystkie ofiary jest zatem ich odrębność. Ofiara mogłaby być kimkolwiek -wystarczy bowiem, że pochodzi z grupy prześladowanej i z tego też powodu zostaje „wybrana.” Należy przy tym pamiętać, że tej części siebie ofiara zmienić nie może, a co za tym idzie, nie może w zupełności wyeliminować prawdopodobieństwa napaści w przyszłości.

Policjant wykonujący czynności na miejscu zdarzenia (zabezpieczanie śladów, wstępne rozpytania, przesłuchania świadków) powinien mieć oczy i uszy szeroko otwarte. Myśląc o wykryciu sprawcy należy zastanowić się:

- dlaczego ta ofiara?
- dlaczego wtedy?
- dlaczego w tym miejscu?
- dlaczego w ten sposób?

Gromadząc dane, gdy istnieje podejrzenie popełnienia przestępstwa z nienawiści, zwrócić należy szczególną uwagę na to, czy:

- sprawca pozostawił tylko ślady motywacji emocjonalnej (nienawiść, zemsta) lub czy te ślady są jedynie bardziej wyraźne a inne tylko współwystępują (np. z mieszkania zamordowanego geja skradziono wartościowe wyposażenie);
- sprawca dokonał rytualnego okaleczenia ofiary;
- podobne incydenty lub przestępstwa już się w tym miejscu zdarzyły, np. świadkowie twierdzą, że ofiara już wcześniej była nękana i zastraszana, niszczone jej mienie;
- na miejscu zdarzenia znajdują się symbole, napisy, przedmioty świadczące o dyskryminowaniu i nienawiści;

- świadkowie mówią, że sprawca sympatyzuje z lub należy do grupy o określonym światopoglądzie, nosi ubiór lub posiada przedmioty symbolizujące nienawiść;
- miejscem popełnienia przestępstwa jest miejsce ważne dla ofiary (np. mieszkanie partnera, klub, bar, miejsce spotkań, miejsce kultu religijnego);
- sprawca zniszczył/zbezczeszczył miejsca lub przedmioty szczególnie ważne czy święte dla danej grupy;
- ofiara, świadkowie słyszeli słowa lub widzieli gesty świadczące o nienawistnym charakterze przestępstwa;
- przestępstwo zostało dokonane w dniu ważnym i znaczącym dla sprawcy lub ofiary.

Ofiarą uprzedzeń może stać się każdy i różne aspekty przynależności mogą stać się przyczyną ataku. Zwykła niechęć może prowadzić do nienawiści, myślenia o innych jak o podludziach i może prowadzić do bezpośrednich fizycznych ataków, a nawet zabójstw. Obiekty uprzedzeń, a już na pewno ofiary, zawsze doznają uszczerbku, nie tylko fizycznego, ale i psychicznego. Ofiary przestępstw z nienawiści cierpią znacznie bardziej niż ofiary innych przestępstw, które nie wynikają z uprzedzeń. Co więcej, zamiarem sprawców jest by efekty tych przestępstw w postaci obaw, zastraszenia i alienacji dotykały nie tylko bezpośrednie ofiary, lecz również szerokie kręgi danej społeczności.

II. POSTĘPOWANIE POLICJI W PRZYPADKACH PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

PRAWNE ASPEKTY PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

Z punktu widzenia sprawnej reakcji organów ścigania na zdefiniowane powyżej rodzaje zachowań określane mianem „przestępstw z nienawiści”, ważne jest posiadanie wiedzy w zakresie różnicy pomiędzy działaniami osób o postawie w pełni spełniającej opisane elementy definicji, a szeroko pojmowaną nietolerancją, czy też uprzedzeniem. Istotne jest bowiem to, że nie każde zachowanie o znamionach nietolerancji lub dyskryminacji wyczerpuje definicję „przestępstwa z nienawiści”.

Raz jeszcze warto wspomnieć, że tzw. przestępstwa z nienawiści to **czyny przestępcze** wymierzone w ludzi i ich mienie, w wyniku których ofiara, lokal, lub inny cel przestępstwa są dobierane ze względu na ich faktyczne, bądź domniemane powiązanie, związek, przynależność, członkostwo lub udzielanie wsparcia grupie wyróżnionej na podstawie charakterystycznych cech wspólnych dla jej członków, tj.: faktyczna lub domniemana rasa, narodowość lub pochodzenie etniczne, język, kolor skóry, religia, płeć, wiek, niepełnosprawność fizyczna lub psychiczna, orientacja seksualna lub inne podobne cechy. Natomiast **uprzedzenie jest to negatywna postawa** w stosunku do członków jakiejś grupy spowodowana wyłącznie ich przynależnością do tejże grupy. **Nietolerancja natomiast objawia się brakiem szacunku i akceptacji** dla inności, cudzych praktyk i przekonań, jak również niedopuszczaniem do zachowań i wyrażania odmiennych poglądów.

Istnieje cały szereg regulacji prawa krajowego oraz międzynarodowego, które tworzą mechanizmy zapobiegające aktom dyskryminacji, czy też szeroko rozumianej nietolerancji. Jednakże przepisy prawa karnego, które penalizują określone zachowania indywidualnych osób, w konkretnych sytuacjach mają największe znaczenie w zakresie oddziaływania mającego na celu wymierzanie sprawiedliwości. Ich rola w walce z „przestępstwami z nienawiści” jest, co najmniej, podwójna. Z jednej strony stanowią one prewencję przed popełnianiem przestępstw, natomiast z drugiej strony, dają możliwość realnego wymierzania sprawiedliwości osobom, które naruszyły określoną normę prawną.

Przykładem regulacji międzynarodowej w obszarze systemowej walki z dyskryminacją jest europejska *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, która zakazuje wszelkiej dyskryminacji ze względu na m.in. płeć, rasę, kolor skóry, język, religię, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej.

Regulacje odnoszące się do zwalczania dyskryminacji znajdują się także w prawie Unii Europejskiej – zarówno w traktatach (*Traktacie o Unii Europejskiej* i w *Traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską*, zmienionych następnie *Traktatem z Lizbony*), jak i w dyrektywach. Do polskiego porządku prawnego częściowo wprowadzono tzw. dyrek-

tywy równościowe, tj. dyrektywę 2000/43/WE oraz dyrektywę 2000/78/WE. Pierwsza z tych dyrektyw wprowadza w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe i etniczne. Druga dyrektywa dotyczy równości w zatrudnianiu i zakazuje wszelkiej dyskryminacji w sferze zatrudnienia. Warto również pamiętać o *Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej*.

Kolejną grupę aktów prawa międzynarodowego odnoszących się do przeciwdziałania dyskryminacji stanowią konwencje funkcjonujące w ramach ONZ, takie jak *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych*, *Międzynarodowa Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej*, *Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet*.

Istnieje wiele innych kluczowych dokumentów oraz inicjatyw w tej dziedzinie, omówienie których daleko wykracza poza obszar zainteresowań słuchaczy, dla których te materiały szkoleniowe zostały przygotowane.

Aktem zasadniczym regulującym obszar praw i wolności człowieka w Polsce jest **Konstytucja RP** z dnia 2 kwietnia 1997r. Konstytucja stanowi m.in., że:

Art. 13. Zakazane jest istnienie partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa.

(...)

Art. 30. Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.

(...)

Art. 32

1. *Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.*
2. *Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.*

(...)

Art. 35

1. *Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury.*
2. *Mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.*

Z punktu widzenia skutecznego reagowania wobec osób popełniających „przestępstwa z nienawiści” najistotniejsze są normy **kodeksu karnego**.

Przepisy art. 119 § 1 i 2 oraz art. 256 i 257 realizują zobowiązania wynikające z podpisanej konwencji dotyczące karalności różnych form dyskryminacji. Należy je interpretować z uwzględnieniem norm wynikających z ratyfikowanej przez Polskę konwencji nowojorskiej z dnia 7 marca 1966 r. w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej (Dz. U. z 1969 r. Nr 25, poz. 187), a także odpowiednich postanowień Paktu *Praw Obywatelskich i Politycznych ONZ* (art. 20 ust. 2).

Art. 118

§ 1. Kto, w celu wyniszczenia w całości albo w części grupy narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub grupy o określonym światopoglądzie, dopuszcza się zabójstwa albo powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu osoby należącej do takiej grupy, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 2. Kto, w celu określonym w § 1, stwarza dla osób należących do takiej grupy warunki życia grożące jej biologicznym wyniszczeniem, stosuje środki mające służyć do wstrzymania urodzeń w obrębie grupy lub przymusowo odbiera dzieci osobom do niej należącym, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

§ 3. Kto czyni przygotowania do przestępstwa określonego w § 1 lub 2, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Przepisy art. 118 § 1-3 realizują zobowiązania wynikające z konwencji ONZ z dnia 9 grudnia 1948 r. w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa (Dz.U. z 1952 r. Nr 2, poz. 9). Termin „ludobójstwo” oznacza celowe działanie prowadzące do wyniszczenia (eksterminacji) grup ludności, oparte na kryteriach narodowych, etnicznych, rasowych lub religijnych.

Artykuł 118 § 1 określa znamiona zbrodni ludobójstwa (eksterminacji) w sposób odpowiadający konwencji ONZ z 1948 r. (art. II). Działanie przestępcze polega na dopuszczeniu się zabójstw lub ciężkich uszkodzeń ciała na ludziach należących do określonej grupy narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub reprezentującej określony światopogląd, przy czym przez grupę ludności rozumie się zbiorowość złożoną z co najmniej kilku osób. Ludobójstwo, zwane też eksterminacją, jest najcięższą zbrodnią, zagrożoną karą nie krótszą niż 12 lat pozbawienia wolności, karą 25 lat lub dożywotniego pozbawienia wolności.

Ludobójstwo jest przestępstwem kierunkowym, popełnianym w celu wyniszczenia (eksterminacji) w całości lub w części choćby jednej z grup ludności wymienionych w art. 118 § 1.

Jeżeli sprawca biorący udział w zabójstwach lub działaniach powodujących ciężki uszczerbek na zdrowiu innych osób nie kieruje się motywem eksterminacyjnym, czyn jego podlega kwalifikacji ogólnej dotyczącej zabójstwa lub umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 148 § 1 lub 2 i art. 156 § 1).

Artykuł 118 § 2 penalizuje działania eksterminacyjne, zmierzające do biologicznego wyniszczenia grupy ludności, polegające na:

1. stwarzaniu osobom należącym do eksterminowanej grupy ludności takich warunków życia, które realnie grożą jej biologicznym wyniszczeniem (głodzenie, pozbawienie elementarnej opieki medycznej, odzieży, torturowanie - typowe dla faszystowskich obozów koncentracyjnych);
2. stosowaniu środków mających na celu wstrzymanie urodzeń w obrębie eksterminowanej grupy (np. znane eksperymenty medyczne dr Mengele i innych zbrodniarzy);
3. przymusowym odbieraniu dzieci osobom należącym do grupy ludności poddanej eksterminacji.

Podmiotem tej zbrodni we wszystkich jej odmianach może być nie tylko sam sprawca wykonawczy, lecz także wszelkie formy udziału w przestępstwie, w tym sprawstwo kierownicze i sprawstwo przez polecenie wydane osobie podległej, co dotyczy w szczególności wydających takie polecenia (rozkazy) przywódców politycznych, dowódców jednostek wojskowych, policyjnych, paramilitarnych, komendantów obozów koncentracyjnych, itp.

Karalne jest czynienie przygotowań do zbrodni ludobójstwa we wszystkich wyżej opisanych formach.

Przykład (zdarzenie faktycznie nie miało miejsca i przygotowane zostało wyłącznie dla celów szkoleniowych):

Andrzej R. wraz ze swoim kolegą Romanem J. od wielu lat znani byli w środowisku lokalnym jako osoby uprzedzone do licznie zamieszkujących okolice Romów. Swoje poglądy, oparte na skrajnych uprzedzeniach, manifestowali wielokrotnie w sposób publiczny, za co ponosili również odpowiedzialność karną. W miasteczku wielokrotnie pojawiały się w miejscach publicznych plakaty o treści: „Wszystkim cyganom śmierć!!!”, „Nie zostanie na tej ziemi ani jeden cygan, wszyscy umrą w męczarniach, zabici głośno lub po cichu!!!”. Na przestrzeni dwóch lat w niewyjaśnionych okolicznościach na terenie kraju zaczęli ginąć członkowie społeczności romskiej. Prowadzone śledztwo nie dawało rezultatów. Któregoś dnia w opisywanej miejscowości doszło do podpalenia drewnianego budynku, w którym licznie zgromadziła się lokalna społeczność romska. Zaryglowane przez nn. sprawcę drzwi i okna spowodowały, że w wyniku pożaru oraz towarzyszącej mu paniki zginęło 5 osób. Ślady zbrodni doprowadziły do zatrzymania Andrzeja R. i Romana J. W trakcie śledztwa dokonywano kolejnych makabrycznych odkryć zwłok Romów. Ostatecznie przed sądem - w świetle zgromadzonego materiału dowodowego - podejrzani przyznali się do zbrodni podpalenia budynku w celu pozbycia się jak największej liczby ludzi ze środowiska romskiego.

Art. 119

§ 1. *Kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.*

§ 2. *Tej samej karze podlega, kto publicznie nawojuje do popełnienia przestępstwa określonego w § 1.*

Artykuł 119 § 1 k.k. penalizuje stosowanie przemocy fizycznej lub groźby bezprawnej wobec grupy ludności lub nawet poszczególnej osoby, opartej na motywach dyskryminacyjnych. Jest to typ kwalifikowany w stosunku do przewidzianego w art. 257 przestępstwa publicznego znieważania grupy ludności lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej lub bezwyznaniowości albo naruszenia nietykalności cielesnej innej osoby z takiego powodu lub powodów. Należy przyjąć, że kwalifikację z art. 119 § 1 uzasadnia zastosowanie przemocy bardziej intensywnej niż naruszenie nietykalności cielesnej (bicie, maltretowanie itp.).

Przez przemoc rozumie się oddziaływanie środkami fizycznymi, które ma uniemożliwić lub przełamać opór zmuszanego albo nakłonić go do pożądanego przez sprawcę zachowania.

Co do pojęcia groźby bezprawnej jako drugiej formy określonego w art. 119 § 1 zachowania przestępczego, to art. 115 § 12 k.k. zawiera definicję groźby bezprawnej. Zgodnie z treścią tego przepisu groźbą bezprawną jest zarówno groźba, o której mowa w art. 190 k.k., jak i groźba spowodowania postępowania karnego lub rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego najbliższej osoby. Nie stanowi groźby zapowiedź spowodowania postępowania karnego, jeżeli ma ona jedynie na celu ochronę prawa naruszonego przestępstwem.

Artykuł 119 § 2 k.k. penalizuje publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstwa określonego w § 1 tego artykułu, co może mieć związek z art. 256, penalizującym nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość. Przyjęcie, że związek ten jest rzeczywisty i wymaga kumulatywnej kwalifikacji prawnej (art. 11 § 2 i 3), będzie uzasadnione wtedy, gdy nawoływanie do nienawiści będzie jednocześnie nawoływaniem do stosowania przemocy lub groźby bezprawnej wobec konkretnej grupy osób lub osoby z powodów wymienionych w tych przepisach. W pozostałych wypadkach zakresy tych przepisów są rozdzielne.

Przykład (zdarzenie faktycznie nie miało miejsca i przygotowane zostało wyłącznie dla celów szkoleniowych):

Grupa rówieśników z radykalnego ugrupowania „Biała Granica”, które w swej ideologii ma zapisane, iż na terenie kraju nie ma miejsca dla innych ras niż rasa biała, systematycznie spotykała się ze sobą w poniemieckim bunkrze położonym w pobliżu ich miejsca zamieszkania. Tematy spotkań koncentrowały się głównie wokół krzewienia nienawiści do społeczności afroamerykańskiej. Realizując swoje pomysły wspólnie przygotowali plan ataku na miejsce, w którym zamieszkiwała grupa Afroamerykanów, którzy po pracy na miejscowym bazarze odpoczywali w jednym z lokalnych osiedli za miastem. W nocy, uzbrojeni w niebezpieczne narzędzia i przebrani w maski zakrywające twarze, zaatakowali jednocześnie trzy wolnostojące domy, w których zamieszkiwali Afroamerykanie. Popychając, bijąc ich dotkliwie pałkami i kijami, a także używając groźb bezprawnych wygonili wszystkich mieszkańców z domów.

Grozili im, że jeśli wrócą do swoich domów, zabiją ich. Nikt z zaatakowanych nie zginął i nie doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Zatrzymani sprawcy czynu przyznali się do działania wyłącznie z pobudek rasistowskich.

Art. 256.

- § 1. *Kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustroj państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.*
- § 2. *Tej samej karze podlega, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, nabywa, przechowuje, posiada, prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1 albo będące nośnikiem symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej.*
- § 3. *Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego określonego w § 2, jeżeli dopuścił się tego czynu w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, kolekcjonerskiej lub naukowej.*
- § 4. *W razie skazania za przestępstwo określone w § 2 sąd orzeka przepadek przedmiotów, o których mowa w § 2, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.*

Przepis art. 256 kk realizuje zobowiązania wynikające z licznych dokumentów międzynarodowych, a w szczególności z art. 20 ust. 2 Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych ONZ, wymagającego od sygnatariuszy, aby popieranie nienawiści narodowej, rasowej lub wyznaniowej, stanowiące podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub gwałtu, było ustawowo zakazane pod groźbą kary.

Karalności na podstawie art. 256 kk podlega propagowanie faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwowego oraz nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych lub wyznaniowych.

Przez faszizm rozumie się szowinistyczną doktrynę totalitarną, opartą na założeniach rasistowskich, jak też system państwowy zrealizowany we Włoszech (pod rządami Mussoliniego) oraz w hitlerowskich Niemczech. System ten charakteryzował się dyktaturą partii faszystowskiej (nazistowskiej), likwidacją praw i wolności obywatelskich oraz terrorem nie tylko wobec przeciwników politycznych, lecz także „gorszych ras”.

Jeśli zaś chodzi o totalitaryzm, to jest nim system podobny, oparty na podporządkowaniu społeczeństwa dyktaturze antydemokratycznej władzy, z reguły wsparty określoną „totalitarną” ideologią. Art. 13 Konstytucji RP wymienia jako totalitarne systemy nazistowskie, faszystowskie i komunistyczne.

Warunkiem karalności propagowania faszystowskiego lub totalitarnego ustroju państwa jest publiczny charakter tej propagandy, tj. czynienie jej dostępną większej, bliżej nieokreślonej liczbie osób (w publikacjach i innych środkach masowego przekazu, na zebraniach publicznych, itp.).

Nie wypełnia warunków przestępstwa propagowanie faszyzmu lub innego totalitaryzmu w zamkniętym gronie osób (na spotkaniach towarzyskich, seminariach naukowych itp.). Należy dodać, że przestępstwa tego można się dopuścić jedynie w zamiarze bezpośrednim, co wynika z intencjonalnego zabarwienia pojęcia propagowania.

W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2002 r. wskazano, że propagowanie, w rozumieniu art. 256 kk, oznacza każde zachowanie polegające na publicznym prezentowaniu faszystowskiego lub innego totalitarnego ustroju państwa, w zamiarze przekonania do niego. W uzasadnieniu tego samego orzeczenia Sąd Najwyższy przyjął, że: „(...) propagowanie może, ale nie musi być połączone z pochwalaniem. Można bowiem coś publicznie pochwalać bez zamiaru propagowania, jak i propagować nie pochwalając tego, co się propaguje”.

Sąd Najwyższy w uchwale z 28 marca 2002 r. nie poprzestał na określeniu strony przedmiotowej propagowania. Zawarł w niej jeszcze jedna wskazówkę. Zdaniem Sądu Najwyższego czynność propagowania musi być dokonana w zamiarze przekonania innych osób do ustroju totalitarnego. Sprawca powinien zmierzać do przekonania swoich adresatów o racjonalności i zaletach takiego ustroju, zachęcać do jego wprowadzenia, podkreślać jego zalety, przemilczać wady. Czy sprawca podjął czynności z bezpośrednim zamiarem przekonania do ustroju totalitarnego, zależeć będzie – zdaniem Sądu Najwyższego – od niepowtarzalnych okoliczności konkretnego zdarzenia.

Penalizacji na podstawie art. 256 kk podlega również nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych lub wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość.

Przez nawoływanie należy rozumieć nakłanianie, podżeganie, namawianie, zachęcanie, skłanianie, podburzanie, skierowane do większej, bliżej nieokreślonej liczby osób, bez względu na to, czy nawoływanie odniosło skutek, czy nie.

Celem przestępczego działania jest sianie nienawiści, czyli silnej niechęci, wrogości do innej osoby czy osób, przez którą rozumie się wrogość prowadzącą do konfliktów między grupami ludności na tle wyżej wymienionych różnic. Również ta odmiana omawianego przestępstwa wymaga działania z zamiarem bezpośrednim o szczególnym, intencjonalnym zabarwieniu.

Ustawą z dnia 25 września 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw wprowadzono w Kodeksie karnym m.in. zmianę dotyczącą artykułu 256. Jego dotychczasową treść oznaczono jako § 1 i dodano §§ 2-4 w brzmieniu:

- § 2. *Tej samej karze podlega, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprządza, nabywa, przechowuje, posiada, prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1 albo będące nośnikiem symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej.*
- § 3. *Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego określonego w § 2, jeżeli dopuścił się tego czynu w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, kolekcjonerskiej lub naukowej.*

§ 4. *W razie skazania za przestępstwo określone w § 2 sąd orzeka przepadek przedmiotów, o których mowa w § 2, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.*

W tym miejscu wspomnieć należy, iż przestępstwo z art. 256 kk często może mieć związek z przestępstwem wskazanym w art. 55 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Przepis ten stanowi, że: Kto publicznie i wbrew faktom zaprzecza zbrodniom, o których mowa w art. 1 pkt 1, podlega grzywnie lub karze pozbawienia wolności do lat 3. Wyrok podawany jest do publicznej wiadomości.

W ujęciu tego przepisu karalne jest jedynie samo publiczne zaprzeczanie - wbrew faktom - zbrodniom dokonany przez nazistów, jak również innym przestępstwom stanowiącym zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodniom wojennym. W obowiązującym stanie prawnym sprawca podlega zatem odpowiedzialności karnej jedynie w wypadku "negowania". Istotne zagrożenie związane z "usprawiedliwianiem" oraz "pochwalaniem" zbrodni przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodni wojennych, charakterystyczne dla tego rodzaju aktów bezprawia, pozostają poza zakresem art. 55 ustawy.

Przykład (zdarzenie faktycznie nie miało miejsca i przygotowane zostało wyłącznie dla celów szkoleniowych):

Dwaj mężczyźni, znajdując się pod wpływem alkoholu zachowywali się agresywnie w stosunku do innego mężczyzny w tramwaju. Kiedy słownie zareagował na zaczepki, a sprawcy zorientowali się, że ma wschodni akcent i jest obywatelem Rosji, znieważyli go słowami "głupi Rusek", „włochaty Rusek" itp. Pokrzywdzony usiłował się oddalić, jednak sprawcy ruszyli za nim. Pomogła mu dopiero interwencja motorniczego, który wezwał Policję. Gdy zatrzymano sprawców - przyznali się do zarzucanego im czynu i wyjaśnili, że do zdarzenia doszło z uwagi na fakt, iż znajdowali się pod wpływem alkoholu.

Art. 257.

Kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególną osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Artykuł 257 penalizuje godzące w godność i nietykalność człowieka przejawy dyskryminacji, polegające zarówno na publicznym znieważaniu grupy ludności lub pojedynczej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu bezwyznaniowości, jak również naruszeniu nietykalności cielesnej człowieka z wyżej określonych powodów.

Ze względu na zawarte w art. 257 sformułowanie „z powodu” omawianego przestępstwa można dopuścić się jedynie w zamiarze bezpośrednim.

Ze względu na przedmiot ochrony, jakim jest godność człowieka, za zniewagę uważa się zachowanie uwłaczające godności, wyrażające lekceważenie lub pogardę. O tym, czy zachowanie to ma charakter znieważający, decydują dominujące w społeczeństwie oceny i normy obyczajowe.

Najczęściej zniewaga ma formę wypowiedzi słownej (użycia słów wulgarnych, epitetów), może być też wyrażona w piśmie lub za pomocą wizerunku (np. list o obraźliwej treści, karykatura) albo za pomocą obraźliwym gestem demonstrującym pogardę dla danej osoby.

Znieważenia można się dopuścić jedynie w formie działania, a nie zaniechania. Nie wypełnia więc znamion znieważenia okazanie lekceważenia np. przez odmowę podania ręki.

Naruszenie nietykalności cielesnej człowieka to wszelkiego rodzaju czynności oddziałujące na ciało drugiej osoby, które nie są przez nią akceptowane, tj. uderzenie, przez co należy rozumieć każde gwałtowne działanie skierowane na ciało człowieka (zadanie ciosu, kopnięcie, szarpanie za włosy, itp.), a ponadto naruszenie nietykalności w inny sposób (np. oplucie, oblanie nieczystościami).

Przykład (zdarzenie faktycznie nie miało miejsca i przygotowane zostało wyłącznie dla celów szkoleniowych):

Po odbywających się uroczystościach o charakterze religijnym w jednej z synagog, kilka osób w wieku od 50 do 60 lat znieważało głośnym skandowaniem osoby narodowości żydowskiej poprzez używanie okrzyków „Złodzieje!”, „Jude - Raus!”, „Polska dla Polaków”, „Śmierć żydokomunie”, itp. Wiele osób pluło w kierunku opuszczających synagogę przedstawicieli mniejszości żydowskiej. Po zatrzymaniu do wyjaśnienia okoliczności zajścia sprawcy przyznali się do winy i podtrzymywali, że Polska jest krajem dla Polaków, a nie dla Żydów.

Aktem pomocniczym, który może spełniać funkcję zadośćuczynienia za powstałe krzywdy jest kodeks cywilny, który roztacza prawną ochronę nad dobrami osobistymi, które mogą być przedmiotem ataku w ramach popełnienia „przestępstwa z nienawiści”.

Art. 23.

Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach.

Art. 24.

- § 1. Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.
- § 2. Jeżeli wskutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych.
- § 3. Przepisy powyższe nie uchybiają uprawnieniom przewidzianym w innych przepisach, w szczególności w prawie autorskim oraz w prawie wynalazczym. (...)

Art. 448.

W razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia. Przepis art. 445 § 3 stosuje się.

Niezależność ochrony cywilnoprawnej dóbr osobistych od ochrony przewidzianej w innych gałęziach prawa (przede wszystkim w prawie karnym, a także w prawie administracyjnym) nie zawsze oznacza to samo. Zasadą jest, iż ochrona przewidziana w innych przepisach nie wyłącza ani nie ogranicza ochrony cywilnoprawnej. Liczne przepisy kodeksu karnego służą ochronie dóbr osobistych (m.in. życia i zdrowia - art. 148-162; wolności - art. 189-193; wolności sumienia i wyznania - art. 194-196; czci i nietykalności cielesnej - art. 212-217). Przepisy karne rozproszone po innych ustawach chronią również inne dobra osobiste (np. przepisy karne ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm. -chronią prawa autorskie).

Zastosowanie sankcji karnej za przestępstwo polegające na naruszeniu dóbr osobistych z reguły nie wyłącza dochodzenia środków cywilnoprawnych.

REAKCJA POLICJI NA INFORMACJĘ O ZDARZENIU Z NIENAWIŚCI

Źródła informacji o przestępstwach z nienawiści:

- Zgłoszenia od osób
- Zgłoszenia od organizacji/institucji
- Informacje medialne
- Informacja własna Policji
- Nota dyplomatyczna
- Internet
- Informacje od innych służb
- Inne

Sytuacje, które powinny wywołać reakcję Policji

- Napisy na murach, graffiti, wlepki, plakaty
- Symbolika charakterystyczna dla mowy nienawiści
- Broszury, ulotki
- Materiały na stronach internetowych
- Zdarzenia, których świadkami są sami policjanci
- Elementy ubioru, gadżety, przedmioty lub ozdoby symbolizujące nienawiść

Przyczyny braku reakcji bądź niewłaściwej reakcji Policji:

- Bagatelizowanie tego typu zdarzeń
- Brak wiedzy funkcjonariuszy
- Trudności w prowadzeniu śledztwa i w zbieraniu dowodów (statystyki!!!)
- Brak polityki jednoznacznie piętnującej tego typu zachowania (niejednoznaczna postawa prokuratorów i sędziów, sprzeczne orzecznictwo itp.)

Zasady postępowania policjanta w przypadku przestępstwa z nienawiści

1. Ustalenie i udokumentowanie danych personalnych i adresowych wszystkich osób, które były ofiarami, świadkami zdarzenia lub wiedzą coś o jego okolicznościach; wszystkie te osoby należy szczegółowo przesłuchać,
2. Udokumentowanie wszelkich informacji i okoliczności dotyczących zdarzenia,
3. Ustalenie czy zdarzenie to przestępstwo motywowane nienawiścią (wykorzystanie wskazówek do rozpoznawania tej kategorii przestępstw),
4. Dokładne zbadanie miejsce zdarzenia, zadbanie o jego właściwe zabezpieczenie; sporządzenie pełnej dokumentacji z oględzin, zebranie i zabezpieczenie dowodów znajdujących się na miejscu zdarzenia lub z nim związanych,
5. Przeprowadzenie szczegółowego i kompleksowego postępowania przygotowawczego (o ile to konieczne, należy kontynuować stosowanie procedur badania przestępstwa z nienawiści zgodnie z wytycznymi mającymi doprowadzić do potwierdzenia tej motywacji); zgromadzenie wszelkich dowodów identyfikujących sprawcę i wykonanie wszelkich czynności z jego udziałem; zakończenie postępowania,
6. Nawiazanie kontaktu i współpracy z członkami społeczności w celu zidentyfikowania innych ofiar i świadków.

Skuteczny proces wykrywania i ścigania sprawców przestępstw z nienawiści rozpoczyna się już w momencie ujawnienia lub zgłoszenia zdarzenia. W dużym stopniu zależy od wiedzy i sposobu działania funkcjonariusza, który jako pierwszy podejmuje i realizuje czynności w sprawie (interwencja Policji, czynności na miejscu zdarzenia, przesłuchanie pokrzywdzonego, itp.). Zatem każdy funkcjonariusz Policji powinien posiadać co najmniej podstawową wiedzę dotyczącą specyfiki przestępstw z nienawiści. O wiele większe kompetencje w tym zakresie musi posiadać policjant wykonujący czynności procesowe w prowadzonym postępowaniu przygotowawczym.

Spełnienie tych warunków, w połączeniu z rzetelnością i właściwym nadzorem przełożonych policjantów realizujących zadania w tym zakresie, to gwarancja pełnej skuteczności w przeciwdziałaniu i zwalczaniu przestępstw z nienawiści w naszym kraju.

WSKAZÓWKI DO REALIZOWANYCH PROCEDUR WYKRYWCZYCH W SPRAWACH O PRZESTĘPSTWA Z NIENAWIŚCI

Celem postępowania przygotowawczego, obejmującego swym zakresem śledztwo lub dochodzenie, czynności niecierpiące zwłoki oraz etap przygotowania i wniesienia do sądu aktu oskarżenia, jest ustalenie:

- czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo,
- wykrycie i w razie potrzeby ujęcie sprawcy,
- zebranie danych o sprawcy,
- wyjaśnienie wszystkich okoliczności sprawy,
- zebranie, zabezpieczenie i utrwalenie dowodów.

Zidentyfikowanie przestępstw wynikających z uprzedzeń i potwierdzenie takiej ich motywacji to podstawa skutecznego oskarżenia sprawców kierujących się nienawiścią oraz pełnego zadośćuczynienia ofierze i danej społeczności. Wskaźnikami przestępstw opartych na uprzedzeniach są obiektywne fakty, okoliczności lub sposób działania towarzyszący aktowi przestępstwa, które pozostając samodzielne lub w połączeniu z innymi faktami czy okolicznościami sugerują, że było ono motywowane nienawiścią.

Niemal wszystkie systemy prawne przewidują zwiększenie kary w przypadku niektórych okoliczności obciążających. Wśród nich zwykle znajduje się działanie z niskich lub haniebnych pobudek. Nawet w przypadku braku konkretnego przepisu karnego w danym ustawodawstwie „przestępstwo z nienawiści” i udowodnienie istnienia takiego motywu może wpłynąć na zwiększenie kary. Dlatego na miejscu zdarzenia należy znaleźć i zabezpieczyć ślady niezbędne do udowodnienia, że sprawca kierował się taką właśnie motywacją.

W przypadku każdego przestępstwa należy ustalić, kto był jego sprawcą. Przy przestępstwach z nienawiści należy się również dowiedzieć „dlaczego tak się stało?” Wymaga to wykazania dowodu na istnienie motywu działania. Dociekanie dotyczące „kto to zrobił” przebiega tak, jak w przypadku prowadzenia innych postępowań. Koncentracja na ustalaniu „dlaczego” to procedura charakterystyczna dla przestępstw z nienawiści.

Pamiętać przy tym należy, że konsekwencją przestępstw z nienawiści jest między innymi eskalacja przemocy i pojawienie się działań odwetowych, często prowadzących do społecznych zamieszek. Dlatego też szybkie działanie organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości ma wpływ na ustabilizowanie sytuacji, a skuteczne ich reagowanie wzmacnia społeczne przesłanie, że są to przestępstwa zwalczane i konsekwentnie karane.

MIEJSCE ZDARZENIA

Standardem prowadzonego postępowania przygotowawczego jest uzyskanie odpowiedzi na siedem złotych pytań kryminalistycznych: co, gdzie, kiedy, jak, czym, dlaczego i kto to zrobił? Należy zatem:

1. ustalić czy analizowane zdarzenie jest incydem, przestępstwem, czy też np. nieszczęśliwym wypadkiem;
2. ustalić, czy w tym określonym miejscu zaistniało całe przestępstwo, czy tylko jego przestępczy skutek oraz wyjaśnić jakie jeszcze inne miejsca mogą mieć z nim związek;
3. określić, na podstawie powstawania określonych grup śladów i informacji uzyskanych o zdarzeniu, kiedy to zdarzenie zaistniało;
4. wyjaśnić i odtworzyć cały jego przebieg oraz ustalić w jaki sposób zostało popełnione;
5. zbadać, jakich narzędzi i środków użyto podczas i w celu dokonania przestępstwa;
6. wskazać motyw działania sprawcy, co jest kluczową kwestią w czynnościach wykrywczych dotyczących przestępstw z nienawiści;
7. ustalić kto dokonał przestępstwa, a w przypadku działania grupy - określić role poszczególnych jej członków oraz ustalić inne osoby mogące mieć związek z danym przestępstwem (paser, podżegacz, pomocnik).

Zasadnicze elementy prowadzonego postępowania

Podstawową zasadą postępowania na miejscu jest ujawnienie i zabezpieczenie śladów oraz rzetelne udokumentowanie wszystkiego, co ma związek ze zdarzeniem.

Osoby będące celem – dane personalne i kontaktowe ofiary, jej cechy wiktymologiczne, w tym osobiste doświadczenia i inne ważne szczegóły.

Obiekty będące celem – w tym szczegóły dotyczące typu terenu, budynku lub instytucji, wobec których dopuszczono się przestępstwa (lokale prywatne, własność publiczna, obiekty kultu religijnego, miejsce lub mienie wykorzystywane do celów edukacyjnych, mieszkalnych, upamiętniających, charytatywnych lub cmentarnych, miejsca zgromadzeń osób z określonej grupy rasowej, narodowościowej lub wyznaniowej, itp.).

Rodzaj ataku – w tym sposób, w jaki została zaatakowana osoba lub mienie (napaść, zastraszenie poprzez umieszczenie na własności publicznej lub prywatnej symbolu, przedmiotu lub graffiti nawołującego do przemocy wobec danej osoby/grupy, zniszczenie lub zdewastowanie mienia poprzez umieszczenie symbolu, przedmiotu lub graffiti nawołującego do przemocy wobec danej osoby/grupy).

Sposób ataku – w tym użyte narzędzia lub sprzęt, za pomocą których dokonano ataku na osobę lub mienie oraz zastosowana przez sprawcę metoda działania.

Data i godzina – w tym zarówno data i godzina zgłoszenia, jak również data i godzina popełnienia przestępstwa.

Znaki szczególne – w tym modus operandi lub cechy charakterystyczne dla danego przestępcy, które mogą zostać wykorzystane w celu porównania danego zajścia do innych popełnionych w podobny sposób. Element ten jest pomocny przy łączeniu przestępcy z poprzednimi zajściami. Jeśli doszło do serii przestępstw z nienawiści, ten

element śledztwa stanie się najważniejszy podczas tworzenia ścieżki działania i identyfikowania podejrzanych. Pomoże także przy określaniu udziału zorganizowanych grup podlegających do nienawiści.

Język - należy zwracać szczególną uwagę na słowa i wyrażenia, które mogą być związane z uprzedzeniami. Dokładne słowa i wyrażenia powinny zostać zapisane i udokumentowane jako dowód w sprawie.

Inne przedmioty lub ślady ujawniane na miejscu zdarzenia z nienawiści i stanowiące dowody w sprawie to:

Graffiti - zdjęcia graffiti zawierające treści rasistowskie, etniczne, religijne czy nawiązujące do płci, zdjęcia lub filmy nagrane własnoręcznie podczas malowania graffiti, projekty graffiti lub ich szkice z widocznym pseudonimem autora, szkolne zeszyty z rysunkami przypominającymi graffiti, mogące wskazywać na autora.

Puszki po sprayu, zbiór końcówek do farb w aerozolu, markery z szerokimi końcówkami, narzędzia to zadrapywania szyb, rękawiczki chirurgiczne, naklejki z ksywkami, itp.

Podczas prowadzonych czynności wykrywczych istotna jest współpraca organów ścigania działających na danym terenie w celu przeanalizowania poszczególnych przestępstw wynikających z uprzedzeń w celu ustalenia, czy nie mają one charakteru seryjnego lub czy któraś z grup podlegających do nienawiści nie brała udziału w tych zdarzeniach.

Policjant na miejscu zdarzenia powinien:

1. zapewnić pomoc ofierze;
2. zatrzymać podejrzanego lub sprawcę, jeżeli jest to możliwe;
3. zabezpieczyć miejsce przestępstwa w oczekiwaniu na zebranie dowodów;
4. wezwać na miejsce przestępstwa przełożonego;
5. przeprowadzić standardowe czynności wstępne;
6. spisać dane personalne i adresowe wszystkich osób, które były świadkami incydentu lub wiedzą coś o jego okolicznościach, a następnie szczegółowo je przesłuchać;
7. przygotować standardową dokumentację zdarzenia. Udokumentować podstawowe informacje i okoliczności dotyczące incydentu, w tym:
 - imiona i nazwiska, adresy, numery telefonów i inne dane ofiary i świadków, miejsce, w którym doszło do incydentu,
 - cel – osobę i/lub mienie,
 - w jaki sposób osoba i/lub mienie stały się celem,
 - metodę przeprowadzenia napaści,
 - czas incydentu,
 - modus operandi — charakterystyczne lub nietypowe cechy incydentu, sposobu działania sprawcy,
 - wszystkie pozostałe istotne informacje udzielone przez ofiarę i świadków.

Uwaga! Każde zdarzenie jest inne i wymaga od policjantów dostosowania czynności i ich kolejności do konkretnego zdarzenia. Dlatego należy traktować powyższy spis czynności jako propozycję, a nie jako sztywny i zamknięty schemat działania. To samo dotyczy czynności przełożonego.

Przełożony powinien:

- przejąć nadzór w zakresie wstępnej reakcji i wstępnego śledztwa;
- naradzić się z pierwszym policjantem reagującym na zgłoszenie;
- w razie potrzeby pomóc udzielić ofierze pierwszej pomocy;
- zapewnić odpowiednie zabezpieczenie i ochronę miejsca przestępstwa;
- podjąć kroki mające na celu zapobieżenie eskalacji incydentu;
- ustalić, czy do zapewnienia całkowitego bezpieczeństwa publicznego potrzebna jest obecność dodatkowego personelu;
- zapewnić zwiększenie liczby patroli na obszarze w pobliżu miejsca przestępstwa, jeżeli zajdzie taka potrzeba;
- koordynować działania służb (kryminalnych, dochodzeniowych, prewencji i ruchu drogowego);
- zebrać uzyskane informacje i udostępnić je policjantom i zespołom pracującym w różnych miejscach (np. wyniki rozpoznania posesyjnego lub rysopisy sprawców);
- skompletować niezbędną dokumentację z czynności i ustaleń;
- podjąć decyzje co do niezbędnych czynności procesowych bądź pozaprocessowych;
- jeżeli jest to konieczne, konsultować postęp czynności i podejmowane działania z prokuratorem nadzorującym;

POSTĘPOWANIE Z OFIARAMI

Ofiara przestępstwa z nienawiści przeżywa skutki urazu psychicznego (gniew, przygnębienie, smutek). Doświadcza ciągłego niepokoju, przeżywa lęk, przerażenie, strach, wstyd, poczucie winy, bezradność, utratę zaufania do siebie i innych, odczuwa odrętwienie emocjonalne, poczucie wyobcowania, traci zainteresowanie otaczającą rzeczywistością. Następują zmiany w jej poczuciu tożsamości. Pojawia się dręczące pytanie: „Dlaczego właśnie mnie to spotkało?” Wewnętrzne napięcie i negatywne emocje mogą się kumulować i prowadzić do niekontrolowanych wybuchów złości, nawet wobec osób, które nie mają nic wspólnego z zaistniałą sytuacją. Czuje się pozbawiona kontroli nad własnymi uczuciami i reakcjami. Może obawiać się, że „wariuje” i wstydzić swojego zachowania. Często przeżywa trudności związane z powrotem do codziennego życia.

Wielu ludziom trudno jest sobie uświadomić, że źródło zaburzeń w funkcjonowaniu ofiary nie leży w niej samej, lecz w przeżytym zdarzeniu.

W kontakcie z ofiarą należy obserwować i uwzględniać m.in. jej stan psychiczny, doświadczane poczucie zagrożenia oraz jej aktualną sytuację życiową i społeczną. Jeśli to konieczne i możliwe warto skorzystać z pomocy specjalistów oraz zewnętrznych instytucji specjalizujących się w niesieniu pomocy.

Szczególnie ważne jest szczegółowe i dokładne zapisanie pierwszej relacji ofiary, w tym odnotowanie informacji o jej stanie emocjonalnym i reakcjach. Ważne jest też dostosowanie się do możliwości komunikacyjnych ofiary (np. cudzoziemiec, brak lub niski poziom wykształcenia, bardzo młody lub podeszły wiek).

Pod uwagę należy wziąć również istnienie przyczyn, z powodu których ofiara nie chce zgłaszać przestępstwa lub odmawia współpracy z organami ścigania. Jedną z podstawowych przyczyn jest realna obawa o własne bezpieczeństwo, spowodowana spodziewaną zemstą ze strony sprawcy. Inne przyczyny to m.in. wstyd i poczucie winy z uwagi na przyczyny oraz przebieg zdarzenia, strach przed rodzinnym i społecznym napiętnowaniem lub wykluczeniem.

Ofiara jest kluczowym świadkiem oskarżenia, dlatego też wykonywane z nią czynności procesowe, w tym szczególnie pierwsze przesłuchanie, powinny być prowadzone profesjonalnie. Zachowanie policjanta powinno wyrażać szacunek i zrozumienie dla doświadczeń i sytuacji ofiary oraz mieć na nią uspakajający wpływ. Szczególnie istotne jest by była informowana o sposobie postępowania Policji, kolejnych etapach jej działań i postępowaniu w prowadzonym postępowaniu. Właściwe traktowanie ofiary to też istotny element przeciwdziałania wtórnej jej wiktyimizacji.

Naczelne zasady postępowania

- Przed przystąpieniem do rozmowy lub przesłuchania należy zdobyć wszelkie możliwe informacje na temat zdarzenia.
- Bardzo poważnie traktować każde zgłoszenie dot. incydentów lub/i przestępstw z nienawiści.
- Udzielić ofierze pomocy, w pierwszym etapie - wsparcia emocjonalnego.
- Zadbać o właściwe, zapewniające prywatność i poszanowanie godności, warunki kontaktu.
- Nawiązać kontakt z ofiarą i wysłuchać jej relacji.
- Zrozumieć problem i doświadczenie ofiary, ocenić sytuację ofiary.
- Nazwać problem w kategoriach prawnych/karnych, uświadomić ofierze jej sytuację prawną.
- Rozwiązać problem/wykonać zadanie.
- Właściwie wykorzystać czas czynności policyjnych, procesowych.
- W bezpośrednim kontakcie – wyjaśnić czym jest incydent/przestępstwo z nienawiści, wyjaśnić procedury policyjne i prawne.
- Wyczerpująco i zrozumiale informować ofiarę o jej prawach, możliwościach uzyskania konkretnej pomocy – pozwala to odzyskać jej kontrolę nad sytuacją/życiem.

- Zapewnić bezpieczeństwo i ochronę poprzez różne środki zapobiegania przestępstwom.
- Udzielić wstępnych porad prawnych, socjalnych, materialnych.
- Reagować na każdy sygnał pochodzący od ofiary.
- Określić i nazwać wszelkie możliwe problemy, które w związku ze zdarzeniem pojawiły się lub mogą pojawić się w przyszłości.
- Zadbąć o skuteczną komunikację interpersonalną.
- Znać i umieć eliminować przeszkody pojawiające się podczas zgłaszania przestępstwa oraz podczas prowadzenia czynności w sprawach dotyczących przestępstw z nienawiści.
- Skierować ofiarę, jeśli to konieczne, do wyspecjalizowanych służb udzielających wszechstronnej i specjalistycznej pomocy
- Poznać i zrozumieć różnice/odmienności dotyczące ofiary i je respektować.

BUDOWANIE SKUTECZNEGO SYSTEMU PREWENCJI

Policja powinna opracowywać i wdrażać innowacyjne strategie zmierzające do zapobiegania rozprzestrzenianiu się przestępstw z nienawiści w poszczególnych rejonach i dzielnicach.

Strategie te powinny być dostosowane do potrzeb lokalnej społeczności i obejmować programy edukacyjne. Policja powinna zaangażować w ich realizację lokalnych liderów i organizacje.

Podjęmując działania prewencyjne należy mieć na względzie wpływ, jaki przestępstwa z nienawiści wywierają na społeczność lokalną:

- wiktyimizacja rozszerza się na wszystkich członków społeczności ofiary,
- inni członkowie grupy czują się ofiarami,
- członkowie innych grup narażonych na przestępstwa z nienawiści odczuwają zagrożenie,
- społeczność polaryzuje się na dwa obozy „my-oni”,
- upada morale i duch społeczności,
- spadają ceny nieruchomości w okolicy.

KONCEPCJA POLITYKI WSPÓŁPRACY ZE SPOŁECZNOŚCIĄ LOKALNĄ (A W SZCZEGÓLNOŚCI Z GRUPAMI NAJBARDZIEJ NARAŻONYMI) (*ang. community policing*)

Koncepcja ta opiera się na założeniu, że skuteczne zwalczanie przestępczości i antyspołecznych zachowań wymaga bliskiej współpracy Policji członkami społeczności lokalnej. Funkcjonariusze Policji powinni aktywnie działać na rzecz społeczności, w której pracują. Budowanie wzajemnego zaufania i wiary w praworządność powinno być kształtowane poprzez nawiązywanie bezpośrednich kontaktów z ludźmi. Policjanci powinni być otwarci na problemy obywateli, okazując cierpliwość, zrozumienie i chęć pomocy, nawet w przypadku kiedy powierzone problemy nie mają bezpośredniego związku z naruszeniem prawa. W założeniach policjant ma być bardziej kimś w rodzaju przyjaciela niż urzędnika państwowego i przedstawiciela władzy. Może wtedy liczyć na aktywny udział członków społeczności w działaniach mających na celu zwalczanie przestępstw.

W odróżnieniu od klasycznego podejścia do pracy Policji zakładającego, że jej głównym zadaniem jest jedynie reagowanie - w sposób określony prawem - na fakt dokonania przestępstwa (funkcja represyjna), w podejściu *community policing* rolą Policji jest identyfikowanie i udział w rozwiązywaniu problemów społeczności, które mogą prowadzić do zachowań przestępczych.

Zastosowanie filozofii *community policing* do zapobiegania i zwalczania przestępstw z nienawiści:

1. bezpieczeństwo należy traktować jako wspólną sprawę, a Policja powinna być jednym z wielu, ale bardzo istotnym elementem systemu przeciwdziałania i zwalczania tej przestępczości i związanych z nią patologii społecznych;
2. programy prewencyjne należy opierać na badaniach zagrożeń i potrzeb społeczności lokalnych w zakresie bezpieczeństwa w tym zakresie,
3. wszystkie podmioty, zarówno zobowiązane do działań, jak i deklarujące działania na rzecz zapobiegania przestępstwom z nienawiści, powinny ze sobą ściśle współdziałać; działania tych podmiotów powinny być organizowane i koordynowane przez imiennie wskazaną osobę;
4. policjanci i pracownicy innych służb państwowych i samorządowych winni mieć świadomość służebnej roli wobec społeczeństwa i obowiązku działania w sprawach o podłożu na tle uprzedzeń.

Wytyczne do budowania skutecznego systemu prewencji:

1. Ustalić konkretną osobę, która zajmie się przestępstwami i incydentami z nienawiści w ramach swoich obowiązków.
2. Zapewnić informację i edukację miejscowej społeczności w zakresie przestępstw i incydentów z nienawiści.
3. Budować partnerstwo z lokalnymi liderami i organizacjami zanim dojdzie do poważnych przestępstw z nienawiści.

4. Współpracować ze szkołami (w tym z uczelniami wyższymi).
5. Szkolić lokalną społeczność w zakresie procedur informowania o zdarzeniach, procedurach prawnych, praw ofiar, programów wsparcia dla ofiar oferowanych przez Policję i organizacje pozarządowe.
6. Zapewnić dostęp do informacji.
7. Zapewnić personel działający w czasie prowadzenia śledztwa w charakterze łącznika pomiędzy ofiarą (ofiarami) a Policją.
8. Uczestniczyć w badaniach i w przygotowaniu raportów statystycznych dotyczących przestępstw z nienawiści.
9. Prowadzić rozpoznanie potencjalnych obiektów przestępstw z nienawiści.
10. Współpracować z mediami.

Poniżej znajduje się lista organizacji pozarządowych współpracujących z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji:

1. **Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii „Otwarta Rzeczpospolita”**
www.otwarta.org
2. **Fundacja „Ocalenie”**
www.ocalenie.org.pl
3. **Helsińska Fundacja Praw Człowieka (HFPC)**
www.hfhrpol.waw.pl
4. **Amnesty International Polska (AI)**
www.amnesty.org.pl
5. **Związek Biur Porad Obywatelskich (ZBPO)**
www.zbpo.org.pl/page/pl/
6. **Fundacja Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego (FODŻ)**
www.fodz.pl
7. **Stowarzyszenie „Nigdy Więcej”**
www.nigdywiecej.org
8. **NIFC Hotline Polska**
www.dyzurnet.pl
9. **Fundacja Forum Dialogu Między Narodami**
www.dialog.org.pl
10. **Stowarzyszenie Interwencji Prawnej (SIP)**
www.interwencjaprawna.pl
11. **PRO HUMANUM**
Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
www.prohumanum.org
12. **Fundacja Instytut Spraw Publicznych (ISP)**
www.isp.org.pl

13. **Związek Romów Polskich**
<http://www.romowie.com/>
14. **Związek Ukraińców w Polsce**
<http://www.zup.ukraina.com.pl/>
15. **Kampania Przeciw Homofobii**
KPH) (www.kph.org.pl/

Warto również pamiętać o lokalnych organizacjach działających na terenie działania poszczególnych jednostek. Dlatego zasadne wydaje się stworzenie listy lokalnych organizacji pomagających różnego rodzaju mniejszościom i współpracujących z Policją – gdyż wtedy łatwiej będzie prowadzić efektywne śledztwa w sprawach przestępstw z nienawiści. Dzięki współpracy z takimi organizacjami można pozyskać więcej informacji o środowisku danej mniejszości jak też wyjaśnić lepiej zasady stosowania prawa i zgłaszania przestępstw.

Inne wskazówki

1. Przestępstwa z nienawiści poruszają zarówno przedstawiciele mediów, jak i lokalną społeczność.
2. W kontaktach z przedstawicielami mediów i przedstawicielami lokalnej społeczności należy stanowczo podkreślać, że Policja w ramach prowadzonych czynności sprawdzających bądź postępowania przygotowawczego sprawdza czy doszło do przestępstwa z nienawiści.
3. Ważne jest również stanowcze podkreślanie, że postępowania w sprawach o przestępstwa z nienawiści stanowią priorytet działań Policji ze względu na ich poważne konsekwencje społeczne. Takie stanowcze wypowiedzi świadczą o tym, że Policja bardzo poważnie traktuje przestępstwa z nienawiści, co jest ważną informacją dla lokalnej społeczności i może zniechęcić kolejnych sprawców do popełniania podobnych przestępstw.
4. Wypowiedzi bagatelizujące problem mogą pogorszyć relacje Policji z lokalną społecznością i utrudnić ściganie sprawców.

CZĘŚĆ IV

PRZYKŁADOWE CASUSY

Poniżej przedstawione zostały przykłady przestępstw, w których sporządzono akty oskarżenia lub zapadły wyroki.

Casus nr 1

W dniu 5 kwietnia 2007r. A. S. zawiadomił Komisariat Policji w O., że w kwietniu 2007r. pod adresem osób narodowości żydowskiej kierowano drogą telefoniczną i korespondencyjnie groźby karalne za pośrednictwem zawiadamiającego.

W dniu 1 kwietnia 2007r. A. S. odebrał w miejscu pracy w Centrum Żydowskim w O. połączenie telefoniczne z nn. mężczyzną, który wypowiadał w rozmowie wulgarne stwierdzenia o osobach narodowości żydowskiej. Następnie otrzymał list, w którym zawarte były groźby skierowane pod adresem osób narodowości żydowskiej typu „wszystkich was trzeba gazować, a te wasze synagogi wysadzić w powietrze”. Zachodziło uzasadnione podejrzenie bezpośredniego związku obu zdarzeń.

W toku śledztwa dokonano przeglądu połączeń telefonicznych numeru telefonu służbowego A. S. celem ustalenia numeru telefonu, z którego przeprowadzona została przedmiotowa rozmowa.

Następnie uzyskano opinię biegłego z zakresu pisma ręcznego odnośnie zabezpieczonego dowodowego listu z groźbami poprzez porównanie go z próbkami pisma osób wytypowanych, które mogły korzystać z ustalonego telefonu, z którego połączono się z zawiadamiającym.

W następstwie wykonania tych czynności ustalono sprawcę przestępstwa. Uzyskana opinia biegłego z zakresu pisma ręcznego wskazała kategorycznie, iż autorem pisma adresowanego do A. S. zawierającego groźby bezprawne wobec grupy osób narodowości żydowskiej jest XY.

W toku postępowania wydano postanowienie o przedstawieniu XY zarzutu i po wykonaniu z jego udziałem czynności procesowych skierowano przeciwko niemu akt oskarżenia do sądu.

- Przyjęta w postanowieniu o wszczęciu, postanowieniu o przedstawieniu zarzutów i w akcie oskarżenia a także w wyroku kwalifikacja prawna czynu z art. 119 § 1 kk (stosowanie groźby bezprawnej wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej i wyznaniowej - wypowiedź odnosząca się do grupy osób wyznania judaistycznego, poprzez wskazanie elementu synagogi a także poprzez skierowanie listu i wypowiedzi telefonicznej do Centrum Żydowskiego; wypowiedź ta niewątpliwie zawiera groźby bezprawne – „gazowania osób” – odniesienie do hitlerowskich obozów zagłady – oraz „wysadzenia w powietrze synagog”);
- XY nie dopuścił się natomiast czynu z art. 257 kk – tj. publicznego znieważenia osoby lub grupy osób z powodu ich przynależności narodowej i wyznaniowej, czyn XY nie miał bowiem charakteru publicznego. Rozmowa telefoniczna, w trakcie której użyto wulgaryzmów sformułowań pod adresem osób wyznania judaistycznego, nie miała bowiem charakteru publicznego.

Casus 2

W dniu 15 grudnia 2008r. w mieście K. grupa czterech młodych mężczyzn w holu i w rejonie dworca PKP bez żadnych powodów zaczęła używać słów nieprzyzwoitych i powszechnie uznanych za obelżywe a także popychać i szarpać za ubrania grupę osób należących do mniejszości romskiej, składającą się z dorosłego mężczyzny i trójki jego małoletnich dzieci. Z kontekstu wypowiedzi młodych mężczyzn wynikało, że ich zachowanie spowodowane było tym, że zaatakowani byli Romami.

W toku postępowania ustalono czterech sprawców tego zachowania, przedstawiono im zarzuty i skierowano wobec nich akt oskarżenia do sądu.

- Przyjęta kwalifikacja prawna czynu w akcie oskarżenia i wyroku – art. 257 kk w z. z art. 57a § 1 kk.;
- Zachowanie sprawców polegało bowiem na znieważeniu słowami wulgarnymi i naruszeniu nietykalności cielesnej poprzez szarpanie za ubranie i popychanie osób pokrzywdzonych z powodu ich przynależności etnicznej– byli oni Romami – są to elementy znamion przestępstwa z art. 257kk;
- Dodatkowo działali oni publicznie, tj. w miejscu publicznym – w holu i w pobliżu dworca PKP w mieście, gdzie zachowanie to mogło obserwować wiele osób;
- Sprawcy działali bez żadnego powodu, czym okazali rażące lekceważenie porządku prawnego, w związku z czym w kwalifikacji uwzględniono art. 57a§ 1 kk, a więc chuligański charakter czynu.

Casus 3

W dniu 8 czerwca 2008r. w O. miał miejsce mecz piłkarski pomiędzy reprezentacjami Polski i Niemiec. Mecz ten był transmitowany przez telewizję. W trakcie tego meczu doszło do incydentu pomiędzy kibicami polskimi i niemieckimi. Grupa kibiców polskich zaczęła agresywnie zachowywać się w stosunku do pięciu obywateli niemieckich, którzy posiadali flagi i inne przedmioty z niemieckimi emblematami narodowymi. Zaczęli oni ich popychać i szarpać za ubranie oraz wrywać niemieckie flagi narodowe i inne przedmioty z niemieckimi barwami narodowymi.

W toku postępowania zdołano ustalić dwóch sprawców tych zachowań, pozostałych agresywnych mężczyzn nie ustalono. Zidentyfikowanym sprawcom przedstawiono zarzuty i skierowano przeciwko nim akt oskarżenia.

- W akcie oskarżenia i wyroku przyjęto kwalifikację prawną z art. 119 § 1 kk, czyn bowiem polegał na stosowaniu przemocy polegającej na popychaniu i szarpaniu grupy pięciu osób narodowości niemieckiej. Wrywanie flag niemieckich i innych przedmiotów z niemieckimi barwami narodowymi wskazuje, iż motywem działania sprawców był fakt przynależności tych osób do tej narodowości.
- W kwalifikacji prawnej czynu nie przyjęto art. 257 kk w zbiegu z art. 119 § 1 kk, tj. publicznego naruszenia nietykalności cielesnej grupy pięciu mężczyzn z powodu ich przynależności narodowej, chociaż taki zbieg z art. 119 § 1 kk jest możliwy, zwa-

żywszy na fakt, iż czyn miał charakter publiczny, tzn. został dokonany w miejscu publicznym i był transmitowany przez telewizję, co znaczyło, że obserwowała go nieokreślona grupa osób obecnych na meczu i nieograniczona liczba osób obserwujących transmisję. Podczas zdarzenia doszło również do szarpania za ubranie i popychania cudzoziemców, które to elementy zachowania również wyczerpują znamiona naruszenia nietykalności cielesnej, o jakiej mowa w art. 257 kk.

Casus 4

W dniu 14 czerwca 2004r. w godzinach wieczornych na peronie dworca PKP w dużym mieście XY dokonał pobicia obywatela Nigerii wspólnie i w porozumieniu z dwoma nieustalonymi sprawcami. Mężczyźni przewrócili cudzoziemca na ziemię, kopali nogami i uderzali pięściami po całym ciele. Swoim zachowaniem spowodowali naruszenie czynności narządów ciała pokrzywdzonego na okres powyżej 7 dni w postaci obrzęku okolicy potylicznej prawej, podbiegnięcia krwawego grzbietu nosa i złamania kości nosa z przemieszczeniem.

W trakcie tego zdarzenia XY wykrzykiwał do pokrzywdzonego „Ty pieprzony Murzynku, co ty robisz w moim kraju?”, XY groził również pokrzywdzonemu słowami „Zabiję cię”.

Zatrzymany przez policję XY stwierdził, że pobicia dokonał sam, że w chwili czynu był pijany i nie wie dlaczego bił i wyzywał pokrzywdzonego. Dodał również, że nigdy nie należał do żadnych rasistowskich organizacji.

- W wyroku przyjęto kwalifikację prawną czynów z art. 257 kk, art. 158 § 1 kk i art. 190 § 1 kk (jako trzy odrębne przestępstwa w wyroku sądowym)
- XY dopuścił się publicznego znieważenia pokrzywdzonego obywatela Nigerii z powodu jego przynależności rasowej w ten sposób, że wyzywał go słowami „Ty pieprzony Murzynku, co ty robisz w moim kraju?”.
- Zachowanie się XY miało miejsce na peronie dworca PKP w godzinach wieczornych, a więc w miejscu ogólnie dostępnym dla nieokreślonej grupy osób. Pora, o której miało miejsce zdarzenie – około godz. 21.00 – wskazuje na to, że peron nie był pusty.
- Pokrzywdzony należał do odrębnej grupy rasowej. Zachowanie się sprawcy miało charakter znieważający. Polegało na użyciu obraźliwego sformułowania „Ty pieprzony Murzynku”. Dla zakwalifikowania jako zniewagi decydujące znaczenie miało użycie przymiotnika „pieprzony”, który zgodnie z ogólnie przyjętymi normami obyczajowymi ma charakter obraźliwy, świadczący o zamiarze ubliżenia komuś. Jest to o tyle istotne, że samo stwierdzenie, że określona osoba należy do pewnej narodowości, grupy rasowej czy wyznaniowej nie stanowi jeszcze przestępstwa, np. sformułowanie „Ty katoliku”, czy też „Ty Murzynku”.
- Zachowanie sprawcy spełniało również wymagania stawiane przez stronę podmiotową przestępstwa z art. 257 kk. Sprawca działał w zamiarze bezpośrednim, wyraźnie zabarwionym motywem rasistowskim. Wskazuje na to bezpośrednio treść

wypowiedzi, w której zaliczył pokrzywdzonego do Murzynów, a więc wskazał jednoznacznie na jego odmienność rasową.

- Jednocześnie całość zachowania sprawcy wskazuje, że przynajmniej w chwili czynu oceniał przynależność rasową ofiary negatywnie. U podłoża zadanego przez sprawcę pytania „Co ty robisz w moim kraju?” nie leżała bowiem zwykła ludzka ciekawość, lecz niechęć do przybyścia z innego kraju, o innym kolorze skóry. Dalsze zachowanie sprawcy, polegające na fizycznym zaatakowaniu pokrzywdzonego, dowodzi, że motywem sprawy było przekonanie, iż pokrzywdzony, jako przedstawiciel innej grupy rasowej, nie ma prawa przebywać na obszarze Polski.

Casus 5

Zdarzenie miało miejsce w dniu 12 sierpnia 2003r. w godzinach popołudniowych, około godz. 14.00, w dużym mieście, w przejściu podziemnym pod ulicą.

Sprawca, będący obywatelem Białorusi, uderzył jeden raz w plecy czarnoskórą obywatelkę USA. Kobieta odwróciła się i zadała pytanie: „Co robisz?” W odpowiedzi, XY odepchnął ją i zwrócił się do niej słowami „Spierdalał czarnuchu”. Kobieta zaczęła krzyczeć, wzywając ochronę. W obliczu rosnącego zainteresowania przechodniów, XY postanowił oddalić się z miejsca zdarzenia.

Koniec całego zajścia dostrzegli policjanci będący wówczas na służbie patrolowej. Stwierdziwszy, że od zdenerwowanej, czarnoskórej kobiety oddała się szybkim krokiem jakiś mężczyzna postanowili zatrzymać go do wyjaśnienia. XY wbiegł do pobliskich hal targowych, gdzie zmienił koszulkę z szarej na czarną, aby zmylić pościg. Kiedy wychodził na zewnątrz został zatrzymany przez policjantą. W rękę trzymał jeszcze szarą podkoszulkę, w którą był ubrany podczas zdarzenia. Pokrzywdzona rozpoznała w nim mężczyznę, który ją uderzył.

W trakcie prowadzonego postępowania XY nie przyznawał się do winy i twierdził, że nie atakował pokrzywdzonej. Zgodnie z jego relacją zobaczył czarnoskórą dziewczynę, która mu się spodobała. W związku z tym, jak to ujął, klepnął ją w lewy pośladek i poszedł dalej. Zakładał, że na tym się skończy. Dodał również, że nie wyzywał pokrzywdzonej od „czarnuchów”. Dziewczyna zaczęła się jednak awanturować. Kiedy spostrzegł zbliżających się policjantów, postanowił ułotnić się z miejsca zdarzenia.

- Kwalifikacja z art. 257 kk
- Uderzenie ręką w plecy, czy jak to przedstawił XY, w lewy pośladek, naruszało nieetykalność cielesną pokrzywdzonej. Analogicznie do art. 217 kk należy przyjąć, że naruszenie nieetykalności cielesnej stanowi nie tylko uderzenie osoby pokrzywdzonej, ale również dopuszczenie się względem niej innych działań, które nie muszą same w sobie powodować dolegliwości fizycznej, sprawiać bólu. Wystarczy, że polegają na fizycznym kontakcie w formie nieakceptowanej przez ofiarę.
- Biorąc pod uwagę ogólnie przyjęte w Polsce normy obyczajowe, należy przyjąć również, że słowa „Spierdalał czarnuchu” wypowiedziane przez XY pod adresem pokrzywdzonej mają charakter znieważający, ubliżający jej.

- Działanie miało charakter publiczny. Zdarzenie rozegrało się we wczesnych godzinach popołudniowych, około godz. 14.00, w ruchliwym miejscu dużego miasta, tj. w przejściu podziemnym pod ulicą, co wskazuje na publiczny charakter działania.
- Obrażliwe słowa, jakie XY wypowiadał w trakcie zdarzenia pod adresem pokrzywdzonej, potwierdzają wersję, że XY działał motywowany przynależnością rasową swojej ofiary. Zważywszy, że określenie jakiego użył nawiązuje do koloru skóry pokrzywdzonej, należy przyjąć, iż motywem działania sprawcy był powód rasowy, tj. przynależność pokrzywdzonej do odmiennej rasy.

Casus 6

W dniu 5 marca 2008r. ujawniono na terenie cmentarza żydowskiego w miejscowości L., że na grobowcu – ohelu cadyka zostały namalowane czerwoną farbą różne napisy i rysunki przedstawiające swastykę, gwiazdę Dawida na szubienicy i napisy Jude Raus.

Dzięki działaniom Policji w sprawie zdołano ustalić sprawcę namalowania tych rysunków i napisów. Okazał się nim XY.

- Sprawca swoim zachowaniem wyczerpał jednocześnie znamiona art. 196 kk (obrazu uczuć religijnych innych osób poprzez znieważenie przedmiotu czci religijnej i miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych), 262§ 1 kk (znieważenie miejsca spoczynku zmarłego) i art. 256 kk (propagowanie faszyzmu i nawoływanie do nienawiści rasowej).
- Działanie było publiczne, tj. zaszło w miejscu ogólnie dostępnym dla nieokreślonej liczby ludzi odwiedzających cmentarz.
- Rodzaj namalowanych rysunków i napisów wskazuje na motyw działania sprawcy – przynależność cadyka do narodu żydowskiego („Jude Raus”, gwiazda Dawida na szubienicy).

Casus 7

Postępowanie zostało wszczęte w dniu 17 października 2007r. po ukazaniu się na portalu internetowym gazeta.pl artykułu opisującego reportaż, jaki wyemitowała brytyjska telewizja SKY ONE o jednej z gorzowskich subkultur.

W reportażu tym nagrano wypowiedzi dwóch młodych ludzi XY i WZ, którzy wypowiedzieli się dla brytyjskiej telewizji, wiedząc o tym, że nagranie zostanie wyemitowane.

XY mówił o swojej nienawiści do przedstawicieli innych ras, pomawiał ich o takie właściwości i postępowanie, które w rozumieniu powszechnym poniża. XY używał słów obraźliwych w stosunku do osób należących do narodu żydowskiego oraz pochodzenia afroamerykańskiego, a nadto mówił o tym, że „powinno się powtórzyć wygazowanie Żydów”.

WZ mówił m.in. „(...) jeśli chodzi o Żydów, za mało takich miejsc było, nie wszystkich wygazowali”.

- Działanie XY i WZ niewątpliwie miało charakter publiczny, mieli oni świadomość, że ich wypowiedzi są nagrywane do reportażu, który zostanie wyemitowany w telewizji, co też miało miejsce.
- XY w swych wypowiedziach używał słów obraźliwych w stosunku do Żydów i osób pochodzenia afrykańskiego, a więc innej narodowości i rasy, co było powodem jego obraźliwych wypowiedzi, więc swoim zachowaniem wyczerpał także dyspozycję art. 257 kk.
- Treść wypowiedzi XY i WZ wskazywała na ich nienawiść wobec Żydów, przy czym pochwalali przy tym zbrodnie nazistowskie, jakie miały miejsce w stosunku do Żydów; zachowaniem takim wyczerpali dyspozycję zarówno art. 256 kk i 255 § 3 kk.

Casus 8

Zawiadomienie o przestępstwie złożone zostało przez kobietę narodowości żydowskiej. Wymieniona czuła się zagrożona agresywnym zachowaniem sąsiada,

W dniu 19 czerwca 2006r. w czasie trwającej w jego mieszkaniu „imprezy” wymieniony, stojąc na balkonie, kierował pod jej adresem groźby pozbawienia życia, zaś na ścianie obok jej mieszkania ktoś umieścił obraźliwe rysunki i napisy „Żydówko, zginiesz śmiercią twoich przodków”.

W toku trwającego już postępowania, w dniu 22 października 2006r. XY., w obecności innych osób, pobił syna pokrzywdzonej, poprzez kilkukrotne zadanie ciosów pięścią w głowę, twarz i tułów, w wyniku czego u syna pokrzywdzonej powstały obrażenia w postaci stłuczenia głowy, stłuczenia nosa i ran powierzchniowych grzbietu nosa, punktowych stłuczeń żuchwy po stronie prawej, powodując rozstrój zdrowia trwający do 7 dni.

W sprawie uzyskano opinię biegłego z zakresu badania pisma ręcznego potwierdzającą, że treść „Żydówko, zginiesz śmiercią twoich przodków” została nakreślona przez XY.

W akcie oskarżenia i wyroku uznano oskarżonego XY winnym czynów:

- w dniu 19 czerwca 2006r. groził kobiecie pozbawieniem życia z powodu jej przynależności narodowej, przy czym groźby te wzbudziły u pokrzywdzonej uzasadnioną obawę, że mogą być spełnione, tj. o czyn z art. 119 § 1 kk;
- w dniu 22 października 2006r. stosował przemoc wobec syna pokrzywdzonej w postaci kilkukrotnego zadania ciosów pięścią w głowę, twarz i tułów z powodu jego przynależności narodowej, w wyniku czego u syna pokrzywdzonej powstały obrażenia w postaci stłuczenia głowy, stłuczenia nosa i ran powierzchniowych grzbietu nosa, punktowych stłuczeń żuchwy po stronie prawej, powodując rozstrój zdrowia trwający 7 dni, tj. o czyn z art. 119 § 1 w zb. z art. 157 § 2 kk i art. 11 § 2 kk.

Casus 9

W dniu 8 września 2008 r. w miejscowości W. około godz. 2.00 w nocy dwóch młodych mężczyzn, będących pod wpływem alkoholu, wracało z ogniska. Przechodząc obok bloku mieszkalnego, w którym zamieszkiwały rodziny mniejszości romskiej, obrzucili

kamieniami budynek mieszkalny i wykrzykiwali groźby pozbawieniem życia mieszkańców oraz znieważali ich używając słów uznanych za obelżywe wobec ludności narodowości romskiej.

Mieszkańców jednego z bloków obudziły krzyki – wyzwiska i groźby pozbawienia życia, z których jednoznacznie wynikało, że powodem ich była narodowość pokrzywdzonych. Zdarzenie to trwało parę minut. Pokrzywdzeni powiadomili Policję. Kilkanaście minut później zatrzymano sprawców zdarzenia XY, lat 19, i WZ, lat 18.

XY. przyznał się do popełnienia zarzucanego mu czynu i wyjaśnił, że tego dnia wracał wspólnie z kolegą WZ z ogniska, na którym spożywali alkohol. Miał ze sobą siekiere. Przechodząc ulicą obok domu zamieszkałego przez Romów uderzył siekierką w drzwi wejściowe, a następnie kilka minut wspólnie z kolegą wyzywali zamieszkałe tam osoby, grożąc im jednocześnie zabójstwem.

WZ. przyznał się do tego, że był z kolegą XY Potwierdził wersję co do ich wspólnego pobytu na ognisku i spożywania z nim alkoholu. Zaprzeczył, że groził bądź znieważał Romów. Wyjaśnił, że czynił to XZ.

- W akcie oskarżenia i wyroku skazującym przyjęto kwalifikację prawną z art. 119 § 1 kk i art. 257 kk w zw. z art. 11 § 2 kk;
- Zdarzenie miało miejsce w nocy, jednak w zaistniałych okolicznościach (przed blokiem mieszkalnym, gdzie sprawcy krzyczeli słowa obelżywe i groźby z powodu tego, że osoby zamieszkałe w tym bloku byli Romami) mogło być słyszane przez nieokreśloną liczbę osób, a więc było publiczne;
- groźby i obraźliwe słowa pod adresem mieszkańców bloku padały z powodu ich przynależności etnicznej

Casus 10

W dniu 11 września 2008r. około godz. 22.00 grupa czterech strażników miejskich zauważyła dwóch młodych mężczyzn, którzy przechodząc przejściem podziemnym pod stacją kolejową w K. pomalowali sprayem elewację, a następnie oddalili się. Chwilę później sprawcy ci zostali zatrzymani przez funkcjonariuszy straży miejskiej. Przy jednym z nich znaleziono puszkę czerwonej farby w sprayu oraz rękawiczki. Mężczyźni ci zostali zatrzymani i przekazani Policji. Oględziny przejścia podziemnego doprowadziły do ujawnienia na jego elewacji graffiti, między innymi znaków przypominających swastykę tzw. „trixelion neofaszystowski” i wypisanych słów „blood & honour”. Czerwoną farbą, którą namalowane były te symbole, zabezpieczono do badań porównawczych.

Przesłuchany w charakterze podejrzanego Przemysław U. nie przyznał się do zarzucanego mu czynu i wyjaśnił, że jedynie przechodził przejściem podziemnym i zauważył leżący tam pojemnik z farbą, po czym zabrał go i udał się w dalszą drogę. Zarówno on, jak i jego kolega, nie malowali niczego na ścianie.

Przesłuchany w charakterze podejrzanego Marcin S. nie przyznał się do stawianego mu zarzutu i odmówił złożenia wyjaśnień.

- W akcie oskarżenia i w wyroku przyjęto kwalifikację z art. 256 kk
- Działanie było publiczne. W przejściu podziemnym na dworcu kolejowym, a więc w miejscu ogólnie dostępnym, gdzie przebywa nieokreślona liczba osób, namalowano symbole państwa faszystowskiego i nazwę strony internetowej, na której propagowane są treści faszystowskie.

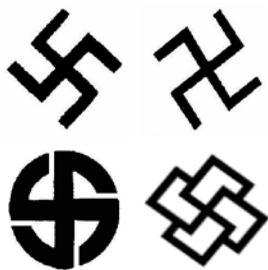
BIBLIOGRAFIA

1. Aronson E., Wilson T. D., Akert R. M., *Psychologia społeczna. Serce i umysł*, Poznań 1997, Wydawnictwo Zysk i S-ka.
2. Bodnar A., Prezentacja *Prawne aspekty zapobiegania i ścigania przestępstw na tle nienawiści*.
3. Gazdulska M., Postawy społeczeństwa wobec osób niepełnosprawnych w ujęciu historycznym i współczesnym, w: *Seminare*, 2008 r., tom 25, s. 281 - 289.
4. James R. K., Gilliland B. E., *Strategie interwencji kryzysowej*, Warszawa 2009, Parpamedia.
5. Klaus W., Wencel K., Dyskryminacja cudzoziemców w Polsce. Diagnoza sytuacji, w: *Stowarzyszenie Interwencji Prawnej: Analizy, Raporty, Ekspertyzy*, 2008 r., nr 7.
6. Kornak M., *Brunatna Księga 1987-2009*, Warszawa 2009, Stowarzyszenie „Nigdy Więcej”, Collegium Civitas.
7. Lester N., *Niebieskoocy. Podręcznik do prowadzenia zajęć w organizacjach*, 2006, Stowarzyszenie Kobiet Konsola.
8. Lipowska-Teutsch A., Ryłko E. (red.), *Przemoc motywowana uprzedzeniami – przestępstwa z nienawiści*, Kraków 2007, Towarzystwo Interwencji Kryzysowej.
9. Opozda Ł., *Antysemityzm – kluczowe zagadnienia. Pakiet edukacyjny*, Kraków 2009, Centrum Badań Holokaustu, Uniwersytet Jagielloński.
10. Wojciszke B., *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*. Warszawa 2002, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”.
11. Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka, Materiały do programu LEOP.
12. Stowarzyszenie „Nigdy Więcej”, Broszura *Symbole mowy nienawiści*.
13. Materiały ze strony internetowej Stowarzyszenia „Nigdy Więcej”: <http://www.nigdywiecej.org>.
14. *Warsztaty na temat przeciwdziałania dyskryminacji – podręcznik dla trenerów*, materiały Projektu Twinningowego PHARE 2002 „Wzmacnianie polityki antydyskryminacyjnej w Polsce”, luty-marzec 2004.

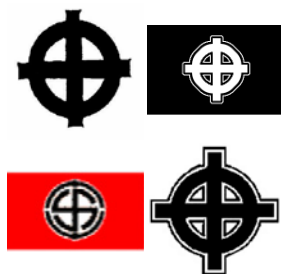
SYMBOLE NIENAWIŚCI

Przygotowana przez Stowarzyszenie „NIGDY WIĘCEJ” publikacja informacyjna zawiera najczęściej używane symbole rasistowskie i szowinistyczne.

Chcemy przybliżyć znaczenie symboliki oraz uczulić na wszelkie przejawy rasizmu i neofaszyzmu. Wierzymy, że dzięki wspólnemu konsekwentnemu działaniu uda się nam uczynić nasze codzienne życie wolnym od nienawiści, ksenofobii i wszelkich przejawów dyskryminacji.

SWASTYKA – symbol hitlerowskiej partii NSDAP, w użyciu jest również w kilku wariantach.

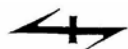
KOŁOMIR – „KRZYŻ CELTYCKI” – symbol „White Power”, w Niemczech symbol zakazanego **Narodowosocjalistycznego Ruchu Niemiec/Partii Pracy**, popularny zwłaszcza wśród skinheadów międzynarodowy symbol rasizmu.

KRZYŻ KU KLUX KLAN (KKK) – kiedyś amerykańskiej, a dzisiaj międzynarodowej organizacji rasistowskiej, antysemitycznej i antykatolickiej.

Tzw. „**RUNA SIG**” – przed 1945 r. znak nazistowskiej **Niemieckiej Młodzieży Narodowej**, podwójna służyła jako symbol **SS**.

Tzw. „**WILCZY HAK**” – symbol powojennej nazi-stowskiej organizacji terrorystycznej **Werwolf** oraz pancernych dywizji **SS**.

Tzw. „**RUNA TYR**” (Tyr był germańskim bogiem wojny) – wykorzystywana jako symbol **SA** oraz wewnętrzne odznaczenie **Hitlerjugend** i **SA**.

Tzw. „**RUNA ODALA**” – symbol **Hitlerjugend** i powojennej organizacji neonazistowskiej **Wiking Jugend** (zakazanej).

Tzw. „**RUNA ŻYCIA**” („*krwi i ziemi*”) – symbol ruchów neonazistowskich.

Tzw. „**RUNA ŚMIERCI**” – symbol ruchów rasistowskich i antysemickich oraz neonazistowskich.

Logotyp neonazistowskiej firmy odzieżowej „**THOR STEINAR**” inspirowany symboliką rasistowską.

„**TRYSTYKA**” – znak rasistowski wykorzystywany m.in. przez **Ku Klux Klan**, również w lekko zmienionych wersjach.

Tzw. „**FALANGA**”, „**RĘKA Z MIECZEM**” – symbol **ONR „Falanga**”, przedwojennej organizacji faszystowskiej, a współcześnie **Narodowego Odrodzenia Polski**, powszechnie uznanego za neofaszystowskie.

Tzw. „**ZAKAZ PEDAŁOWANIA**” – pornograficzny symbol Narodowego Odrodzenia Polski, organizacji uznawanej za faszystującą.

Tzw. „**SS-Totenkopf**” – charakterystyczna czaszka z pieszczelami, wzór wykorzystywany przez **SS** (dotyczy tylko wzoru przedstawionego obok) – obecnie symbol **Combat 18**, międzynarodowej neohitlerowskiej organizacji terrorystycznej.

PRZEKREŚLONA GWIAZDA DAWIDA – symbol o charakterze antysemitycznym.

Tzw. **PAŃSTWOWA FLAGA WOJENNA (org. Reichskriegsflagge)** – flaga zakazana we współczesnych Niemczech. Jest symbolem gotowości do wojny w imię „białej rasy”.

Tzw. „**CZARNE SŁOŃCE**” – symbol używany przez jeden z oddziałów **Waffen-SS** oraz przez współczesnych neonazistów.

Tzw. „**TOPORZEŁ**” – symbol przedwojennej faszystującej organizacji neopogańskiej **Zadruga**. Obecnie używany przez nacjonalistycznych neopogan.

Tzw. „**MIECZYK CHROBREGO**” lub **SZCZERBIEC** – symbol faszystującego przedwojennego **Obozu Wielkiej Polski (OWP)**, organizacji zdelegalizowanej.

„**BIAŁA PIĘŚĆ**” lub „**PIĘŚĆ WHITE POWER**” (tłum. „*biała siła*”) – symbol zaciśniętej pięści umieszczonej w wieńcu lub na tarczy z utraconym rogiem (dotyczy tylko wzoru przedstawionego obok). Jest to jeden z symboli stosowanych przez międzynarodowy ruch rasistowski, a w czasie II wojny światowej używany przez **Waffen-SS**.

„**BLOOD & HONOUR**” (tłum. „*krw i honor*”) – hasło ze sloganu **Waffen-SS**. Obecnie nazwa organizacji neonazistowskiej.

Symbol **Świątowego Kościoła Twórcy** (znanego też jako **Kościół Twórcy**) – rasistowskiej organizacji pseudoreligijnej z USA, w Polsce występującej od 2001 roku.

Tzw. „**WRONA**” lub „**GAPA**” – **SYMBOL NSDAP** – symbol nazistowski.

SYMBOLIKA LICZB

18 = (1. i 8. litera alfabetu – AH) oznacza **Adolf Hitler**, symbol stosowany np. przez **Combat 18** – międzynarodową terrorystyczną organizację neohitlerowską, działającą także w Polsce.

28 = (2. i 8. litera alfabetu – BH) „**Blood & Honour**” (tłum. „*krw i honor*”) – hasło neonazistowskie. Także nazwa organizacji rasistowskiej.

88 = (8. i 8. litera alfabetu – HH) „*Heil Hitler*” (np. w nazwie wrocławskiej grupy rasistowskiej **Konkwista 88**).

14 = czternaście słów – „We must secure the existence of our people and a future for White children.” (tłum. *Musimy zabezpieczyć byt naszych ludzi i przyszłość dla Białych dzieci.*) hasło Davida Lane’a z grupy rasistowskich terrorystów **The Order** (tłum. „*porządek*”). występuje najczęściej w formie skróconej, jako liczba 14, niekiedy w połączeniu z 88 (np. 14/88, 1488 lub 8814).

SYMBOLIKA LITER

KKK = Ku Klux Klan – amerykańska organizacja rasistowska, antysemicka i antykatoicka, znana z okrucieństwa.

AN = Autonomiczni Nacjonaliści - nieformalna grupa faszystowska.

WP = „White Power” (tłum. „biała siła”) – hasło **Ku Klux Klanu** i rasistowskich skinheadów.

NOP = Narodowe Odrodzenie Polski – organizacja powszechnie uważana za neofaszystowską.

ONR = Obóz Narodowo-Radykalny – przedwojenna organizacja faszyzująca, nadal aktywna.

NF = Nazi Front, National Front – organizacje faszystowskie.

NR = narodowa rewolucja lub narodowy radykalizm.

BH = Blood & Honour (tłum. „krew i honor”) – nazwa organizacji rasistowskiej.

NS = narodowy socjalizm – doktryna polityczna **Adolfa Hitlera**.

PODSTAWA PRAWNA:

Konstytucja RP:

Art. 13.

Zakazane jest istnienie partii politycznych i innych organizacji odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu, a także tych, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa.

Kodeks karny:

Art. 256.

§ 1. Kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, nabywa, przechowuje, posiada, prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1 albo będące nośnikiem symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej.

§ 3. Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego określonego w § 2, jeżeli dopuścił się tego czynu w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, kolekcjonerskiej lub naukowej.

§ 4. W razie skazania za przestępstwo określone w § 2 sąd orzeka przepadek przedmiotów, o których mowa w § 2, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.

Art. 257.

Kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególną osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

W razie wątpliwości co do charakteru danej symboliki, należy kontaktować się bezpośrednio ze Stowarzyszeniem „NIGDY WIĘCEJ”.

Stowarzyszenie „NIGDY WIĘCEJ”

PO Box 6

03-700 Warszawa 4

e-mail: redakcja@nigdywiecej.org

www.nigdywiecej.org

Stowarzyszenie „NIGDY WIĘCEJ” jest apolityczną organizacją antyrasistowską, która od 1996 roku monitoruje incydenty na tle rasistowskim oraz wydaje pismo pt. „NIGDY WIĘCEJ”. Prowadzi też skierowaną do kibiców sportowych kampanię „Wykopmy Rasizm ze Stadionów”.

